

ressò *mont-roigenc*

PLATGES DE MONT-ROIG (1): CONTRABAN, CORSARIS I SUBMARINS

Martí Rom

www.martirom.cat

26-01-2018

Les platges de Mont-roig, els tretze quilòmetres entre el barranc de la Pixerota i el riu Llastres, històricament han estat un territori escassament habitat i allunyat del nucli de població. Recordo sentir explicar a algun vell que, fins molt modernament, no havia estat mai a les ruïnes de Miramar. Deia que, fins que no hi van haver cotxes, eren unes dues hores amb carro o a peu. La zona costanera quedava lluny. Si no tenies un tros en aquests paratges no hi anaves. També recordo com explicava l'àvia Dolors Ferratjes Tost (de ca la Pobreta) que amb uns catorze anys, cap al 1916, anava cada dia a peu a treballar a la Barquera del Jordi. Aquesta era una gran extensió de terreny¹. Les Barqueres són una partida de terra a l'extrem de Les Pobles, a tocar del mar i de la riera de Riudecanyes. Eren uns vuit quilòmetres, des del poble cap al mar. Jo mateix he conegut fins als dotze anys (1962, més o menys), aquelles platges gairebé solitàries dels estius dels Prats, de Rifà o de la Pixerota. Després va arribar la modernitat, els càmpings, els turistes... Un se'n recorda, també, dels camins dels Prats en aquelles nits d'estiu, quan no hi havia gaires xalets i poca llum a l'exterior, com es podia distingir aquell punt lluminós d'una lluern a la vora del camí. Això fou fins gairebé a finals dels seixanta... Després les lluernes van desaparèixer. Per què? Per l'excés de llum de l'entorn? Per la proliferació d'urbanitzacions i càmpings? Penso que fou per l'arribada de la pròpia modernitat, per la invasió de turistes en aquelles terres poc habitades a tocar del mar i la creixent industrialització. El 1966 es va construir la refineria de Tarragona i a l'any següent la primera central nuclear de Vandellós. L'octubre de 1974 l'autopista esberlava el Camp de Tarragona... És el que el cineasta i escriptor italià Pier Paolo Pasolini anomenava "el temps de la desaparició de les lluernes"².

Amb aquests articles hem proposo relatar informacions diverses, molt diverses, que he anat recollint des de fa anys sobre les platges de Mont-roig i, per extensió, sobre la franja costanera. Informacions que procedeixen de diaris antics, que m'han arribat per memòria oral (sempre és interessant escoltar quan els més grans parlen de fets antics) o bé, en algun cas, que jo he viscut en aquells anys cinquanta o seixanta, ja prou llunyans.

Des de xiquet, potser una de les coses que més em sorprenia era quan algú comentava fets relacionats amb el contraban en aquelles tranquil·les platges. La cosa venia de lluny. A la "Història de Mont-roig" de Francesc Riba i Mestres (Centre d'Estudis de la comarca de Reus, 1983), a la pàg. 121, s'hi diu: "El 17 de juny del 1813, a punt d'acabar la guerra contra Napoleó, els anglesos, aleshores aliats de l'Estat espanyol, van

¹ Cal Jordi era una de les cases més importants del poble. La casa pairal és al carrer Major núm. 3. Més antigament era al carrer d'Amunt núm. 10. Escriu Ferran Jové Hortonedà en el llibre "Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp" (Ajuntament de Mont-roig, 1999), pàg. 295: "és considerada una de les cases bones de la vila...".

² "El artículo de las luciérnagas" (01-02-1975), pàg. 138 del llibre "Escritos corsarios" (Monte Ávila Editores, 1978)

volar les torres dels Espanyols i del Torn i la resta de torres costaneres... Així tenen la platja lliure per a fer contraban...". El diari "La esperanza", "periódico monárquico" editat a Madrid, del 18 d'abril de 1845, explicava: "*Hace pocos días que estaba verificándose un escandaloso alijo en las playas que hay entre Cambrils i Monroig. El estanquero de este último pueblo, sugeto honradísimo, quiso impedirlo en cumplimiento de su deber y encontrando a los carabineros que guardaban las avenidas para que nadie inquietase a los contrabandistas, obligó a los primeros a que hiciesen fuego sobre los segundos, lo que alborotó el cotarro, quedando abandonadas en la playa unas cuarenta cargas de varios géneros. Dispersáronse y dieron a huir con sus caballerías los que habían ido a cargar; y como saliese al ruido de los tiros un destacamento de tropa que hay en Riudoms, cayeron en sus manos de 90 a 100 caballerías con sus dueños, pero sin cargas...*". En aquella època ja hi havia alguns casos de complicitat entre les forces de l'ordre i els contrabandistes. El diari, després diu que aquest fet, aquells trets i un destacament de tropa empaitant aquells altres, va fer creure a alguns que era un aixecament carlí. La I Guerra Carlina s'havia acabat feia poc; fou del 1833 al 1840. Aquest desembarcament de contraban es produïa l'abril de 1845. Poc després es va iniciar la II Guerra Carlina o Guerra dels Matiners, del 1846 fins el 1849.



“Mapa del principado de Cataluña” (1776) de Tomás López y Vargas

Ferran Jové Hortonedà en el llibre “Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp” (Ajuntament de Mont-roig, 1999), pàg. 353, descriu una cova del barranc del Nas, aquell que neix un xic avall de la carretera del Pradip (T-310), entre els de la Porquerola i el de la Palma Negra, que es feia servir per amagar contraban: “Aquesta cova o balma, ha estat aprofitada en algunes èpoques precedents com a corral per tancar-hi bestiar i encara s’hi conserven restes de les parets que s’hi van construir. Asseguren els nostres informadors que en aquesta cova hi emmagatzemaven provisionalment contraban de tota mena, tabac sobretot, que arribava en barques a la

platja pròxima, i pujaven a amagar-ho en aquesta cova d'on el retiraven amb carros des de Mont-roig i d'alguns pobles de la rodalia...". La platja més pròxima deu ser la de Miramar.

En el "Diario de Tarragona", del 9 d'octubre de 1875, he trobat: *"Una sección de carabineros condujo ayer desde Cambrils a esta ciudad un carro con cajas de azúcar de contrabando, procedentes de una presa hecha en Montroig, siendo depositadas en la Aduana..."*.

Als diaris d'inicis del segle XX tenim prou casos de contraban a les nostres platges. Per exemple, el "Diario de Tarragona" del 13 de juliol de 1913 deia: *"Con en auxilio de tres individuos, un oficial de carabineros de esta Comandancia, descubrió ayer, escondidos en un campo del término municipal de Montroig, 1.300 kilos de tabaco en 37 bultos y tres cajas, deteniendo al dueño de la finca, tildado de contrabandista"*. Deu n'hi do la quantitat! Quatre dies després el "Diario de Reus" (17 de juliol) explicava: *"La fuerza de carabineros sorprendió el martes dos carros que iban por la carretera de Riudecols y que llevaban 20 bultos de tabaco de contrabando. De los citados fardos, 17 contenían picadura y los restantes tabaco elaborado. Los vehículos y la carga fueron aprehendidos y conducidos a Tarragona, incautándose la tabacalera del tabaco. Se supone que procede del mismo alijo, parte del cual, fue descubierto en Montroig hace pocos días"*.

Uns mesos més tard, tenim una notícia del "Diario de Tarragona", del 12 de desembre de 1913, que ajuda a completar la informació inicial d'aquest contraban de tabac: *"La fuerza de carabineros de Reus practicó un reconocimiento en la finca del procesado en esta causa José Castellví³ en el término de Montroig hallando en un sitio oculto bajo tierra 37 fardos y 3 cajas de tabaco valorado en 8.562 pesetas. Por no resultar pruebas en contra del Castellví, el abogado del Estado Sr. Despujol retiró la acusación..."*.

Aquelles platges solitàries de Mont-roig estaven prou ben comunicades amb el poble i d'aquest sortien camins cap a la resta del Baix Camp. Els tretze quilòmetres de platges de Mont-roig eren un territori que calia vigilar, per això hi havia dues *Casillas*, la dels Carrabiners a la platja de la Pixerota i la de Maria Cristina a l'Estany Salat. La Casilla dels carrabiners⁴ era un edifici de dues plantes. Jo la recordo encara els anys seixanta. Al "Registro fiscal de los edificios y solares de Montroig", del 1920, consta com a "Afueras 117" i hi diu: *"casa cuartel de carabineros, consta de bajos, un piso y desván"*. Diu que tenia 89 m² i que al seu darrere hi havia *"las tierras de José Martí Ferrando"*⁵. L'altre era la *Casilla de Maria Cristina*; aquesta estava a l'Estany Salat, entre la via del tren i la platja.

³ En el cens de Mont-roig de 1923 hi consta un José Castellví Boquera, de cinquanta-dos anys, "labrador", que vivia al carrer Major 33. Atenció amb el número del carrer, Ferran Jové Hortonedà en el seu llibre "Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp", a la pàg. 309, explica que aquest carrer antigament "baixava fins a trobar el camí de Reus, al barranc del Primer Pont...". Per exemple, el dit Casino de Baix, "El Porvenir Democràtic" estava en el núm. 61 (ara és carrer de Francesc Riba i Mestre núm. 6 i 8).

⁴ També anomenada *Casa de carrabiners*. La podem veure en el llibre "Atmosfera Miró", "Fotoscop" de Joaquim Gomis i Joan Prats (Editorial RM, 1959), pàg. 71, 72 i 73; són fotografies fetes a finals dels anys quaranta. També en el llibre "Joaquim Gomis / Joan Miró (Fotografías 1941-1981)", pàg. 88 i 89.

⁵ Segons el cens de Mont-roig de 1911 aquest ("labrador") vivia al carrer de l'Hospital núm. 74. Tenia vint-i-vuit anys.



Els carrabiners eren un cos armat creat el 1829 per fer la vigilància de costes i altres fronteres i lluitar contra el frau fiscal i el contraban. El 1936 es va posar al costat del govern legítim de la II República per la qual cosa el 1939 el van dissoldre i s'integrà a la Guàrdia Civil.

M'explicava el mont-roigenc Robert Roigé Huguet⁶: “Els pagesos matinaven molt, anaven abans de sortir el sol. Un dia van comparèixer al Mas d'en Poca (*on el seu pare era el masover*) una parella de carrabiners demanant al pare si podia anar a la *Casilla dels carrabiners*,

allà la Platja de la Pixerota, doncs havien agafat a un noi sospitós de contraban que deia que el pare el coneixia i podia respondre per ell. Era *lo* senyor Miró. El pare els hi va dir per convenç-se'ls, intentant donar un motiu raonable: *Es que aquest noi es un artista*. Miró havia anat a aquella platja a punta de dia perquè volia veure la sortida del sol. S'estava assegut prop del batent del mar mirant fixament endins; com si esperés algú, segons els carrabiners...”. Com hem vist era freqüent que algun pagès ajudés en les tasques del desembarcament del contraban, amagant-lo en algun indret del tros o en els cups del vi o oli que hi havia als masos. Em deia el Robert que alguns pagesos, que tenien terrenys a prop del mar, es van fer rics. A poca veu, la gent del poble explicava quins eren els pagesos que es llogaven a bon preu per anar a recollir material a la platja.

Jo mateix, de xiquet, vaig sentit explicar a algú proper com el seu pare era el cap del contraban al Mont-roig de principis del segle XX. Era l'home del famós Juan March en aquelles contrades. Deia que un cop els carrabiners, que ja el deurien tenir vigilat, van anar a fer un escorcoll a casa seva, al poble, i va caldre fer posar la seva filla en un llit, tapada de dalt a baix amb molts diners (i potser alguna cosa més a amagar) a sota dels llençols. Quan els carrabiners van arribar a aquella cambra, tancada i a les fosques, els van dir que si hi havien d'entrar els avisaven que la xiqueta tenia tifus. No hi van entrar. No sabrem mai si van ser enganyats o van acceptar de bon grat la informació per no haver d'entrar-hi. Aquella persona també deia que quan els seus pares es van casar van rebre un important regal del propi March.

Ferran Jové Hortonedà en el llibre “Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp”, a la pàg. 441, esmenta un mont-roigenc dit “Ros-de-la-boixa”. Diu que els vells del poble el recorden primer com a cap de guardatermes i, poc després, com a “jefe” “del contraban que arribava per la costa, a la zona de Mont-roig i rodalies... Coincideix amb la informació que jo sabia.

Juan March (1880-1962) fou un important contrabandista i financer (fundador de la Banca March). Va finançar el cop d'estat del general Franco (1936). Venia d'una família pagesa mallorquina que tractava amb porcs. Com a contrabandista comprava

⁶ Robert Roigé Huguet (1918-2009). En una entrevista pocs mesos abans de morir que vaig reproduir en el meu llibre “Joan Miró i Mont-roig: Pal de ballarí (1911-1929) d'Arola Editors (2012), a la pàg. 57.

productes a Àfrica i Gibraltar i els desembarcava a la costa valenciana i catalana. Tenia fàbriques de tabac a Algèria i Marroc. El polític català Francesc Cambó deia d'ell que era "l'últim pirata del Mediterrani".

En aquelles platges de Mont-roig (la Pixerota o Rifà), fins a la meitat dels anys seixanta, cada cinc-cents metres, més o menys, hi havia una cabana petita, feta de canyes i fusta, amb una mena de lona impermeable al sostre, on hi cabien dos o tres homes asseguts i on s'hi resguardaven de nit els guàrdies civils que vigilaven el contraban. Al fons hi havia com una mena de llit on s'hi deuria poder dormir una estona. Els xiquets dels Prats aprofitàvem per jugar-hi de dia.

Tota la franja costanera de Mont-roig era vigilada per la guàrdia civil de la caserna de Cambrils; els de Mont-roig sols tenien el control de la part interior del terme. Aquell contraban dels temps antics, de tabac, sucre... en els darrers anys s'ha convertit en desembarcament de droga.

Les platges de Mont-roig i la seva zona costanera, des d'antic, han estat un indret a vegades perillós. Francesc Riba i Mestres en el llibre "Història de Mont-roig", pàg. 118, parla que el 3 de maig de 1408 "vuit naus corsàries procedents de Bugia i de Bona van desembarcar, van atacar Miramar, la van saquejar tant com van voler i van capturar la major part dels habitants... L'Arquebisbe va manar fer una col·lecta per negociar el rescat dels captius...". Bugia i Bona són dues poblacions d'Algèria. També a la pàg. 124, comenta fets antics de Miramar (antigament dit Guardamar): "El 23 de gener del 1406, l'arquebisbe N'Inigo, amb l'aprovació del seu capítol va donar llicència als consellers de la ciutat de Barcelona.... per a construir, en nom d'aquesta ciutat, un port de càrrega a Miramar i una carretera de Miramar al coll de Balaguer, per al transport dels grans de la ciutat de Tortosa...".

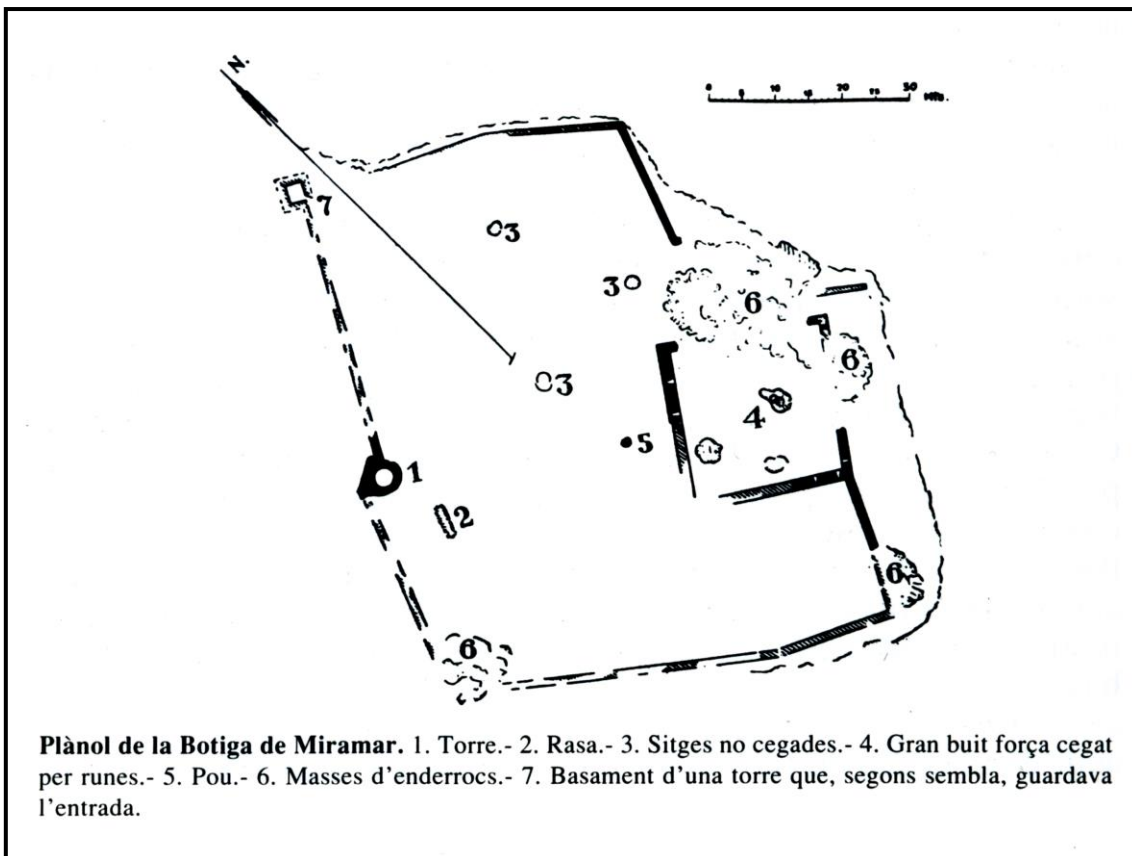
Casualment he trobat que aquell mateix any de 1408 el rei Martí I, dit l'Humà, va passar per Miramar. Ho explica l'historiador Francesc Carreras Candi (1862-1937) en el llibre "La navegació al riu Ebre", a la pàg. 177 de l'edició en català del 1993. Procedent de València, el novembre de 1407 va sojornar a Tortosa. A inicis de 1408 va anar a Miravet i després a Tivissa. Diu que el dia 9 de gener sortí d'aquesta població, anà a dinar a Miramar i a Salou, on s'embarcà cap a Barcelona⁷. Uns cinc mesos després l'atacaven aquells corsaris.

El mateix Carreras i Candi, a la pàg. 150, dedica un apartat a "L'embarcador de Miramar"⁸. Comenta que la ciutat de Barcelona s'abastia fonamentalment de cereals de l'Aragó. Des del segle XIV Flix pertanyia a Barcelona, que hi va fer un port per embarcar aquests cereals fins al Castellet de Banyoles (Tivissa). D'aquesta manera s'estalviaven els impostos que imposava Tortosa pel seu pas. Aquest era el motiu de la carretera que anava del Castellet de Banyoles fins a Miramar i, des d'aquí, s'embarcaven els cereals cap a Barcelona. Diu Carreras i Candi: "Miramar era un lloc estratègic, pel seu bon calat, per fer les operacions de càrrega i de transport... Aquest camí va resultar una càrrega molt onerosa per a la ciutat (*de Barcelona*), atès que les reparacions i la fortificació eren molt costoses. Encara subsisteixen torres vigilants el

⁷ Carreras i Candi cita el text "Itinerari del Rey Martí (1396-1402)" de Daniel Girona i Llagostera (Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1911-1912, pàg. 81).

⁸ A la pàg. 146 publica un plànol de Miramar amb la descripció dels seus principals elements: torre, sitges, pou...

camí a Vandellós... i a Mas Riudoms, on la torre medieval serveix de campanar a la parròquia...”. Carreras i Candi l’anomena “Botiga de Miramar”. El Diccionari de la Llengua catalana de l’Institut d’Estudis Catalans (DIEC2), defineix “botiga de mar” com una “construcció petita, vora la costa, destinada a guardar-hi ormejos i accessoris de la barca i, eventualment, a viure-hi o a passar-hi l’estiu”.



Plànol de Francesc Carreras Candi del llibre “La navegació al riu Ebre”, pàg. 146

De les incursions corsàries a la costa de Mont-roig, després d’aquella documentada el 1408, en tenim constància també per Riba i Mestres. A la pàg. 175 esmenta una acta de l’Ajuntament de Vila-seca: “En el mes de juliol de 1558, Oxalí, renegat Arraix, vingué una nit amb vuit galeres a les cales de Salou i d’allí sortí la segona nit i anà a desembarcar al cap de Rifà, i amb més de 300 anaren a la Vila de Mont-roig... i s’emportaren i captivaren 18 persones, enderrocaren moltes cases, robaren dita Vila i feren tots els mals que pogueren...”. Després cita diverses escriptures on hi consten persones que varen ser rescatades d’Alger mitjançant unes quantitats econòmiques (1560 i 1589). També d’altres del 1617 i 1631. Després continua: “Segons relació d’alguns vells seria el juliol del 1742 o 1743, que saltaren una nit a terra els moros a la platja de Rifà, anaren a la Cénia de Boronat i prengueren vuit persones, que eren Anna Arnal i el seu fill Josep Antoni Arnal d’uns 7 ó 8 anys, a un tal Gayral, a Josep Voltas dit Gustans, a una tal Lubiraca, a una que li deien Marieta Regna, a una altra que m’han dit seria la mare de Gayral i una minyona del Creixell que era a Mont-roig... Estigueren captius 7 anys i Josep Antoni Arnal es pogué lliurar perquè el Rei Moro anà a visitar el seu fals profeta Mahoma i li prometé que al retorn (perquè se l’emportà) li donaria la llibertat, així ho féu, donant-la també a la seva mare i els dos tornaren en aquesta Vila. Dit Josep Antoni Arnal morí al principi d’aquest segle (*segle XIX*), i deixà successió.

Aprenqué de lletra entre els moros... Deia que allà estigué bé i vingué ben proveït, que el seu amo l'estimava molt...”.

Però no tot eren els corsaris moriscos. El mateix Riba i Mestres, a la pàg. 178, diu: “sortiren un dia els anglesos a l'Estany Salat i robaren un carro que passava per la carretera i portava feto per la tropa. Els anglesos que saltaren a terra serien uns 25 i alguns paisans els feren foc. Al mateix temps a l'Hospitalet volien els anglesos pillar una barca; però els suïssos i alguns paisans els feren foc... Això fou a les dues de la tarda del dia 20 d'octubre del 1805. A les 8 de la nit sortí el Somatent però els anglesos s'havien embarcat quan hi arribaren...”. Aquella partida de soldats suïssos estaven a l'Hospitalet per la persecució dels malfactors que rondaven pel Coll de Balaguer;



protegien el camí de l'Hospitalet al Perelló. Aquest fet succeeix en plena guerra d'Espanya amb Anglaterra (1804-1809), en el context de les guerres napoleòniques. Curiosament a l'endemà d'aquesta topada, el 21 d'octubre, es desenvolupa la famosa batalla de Trafalgar, on l'almirall anglès Nelson va derrotar les forces espanyoles i franceses, prop del cap de Trafalgar, a Barbate (Cadis).

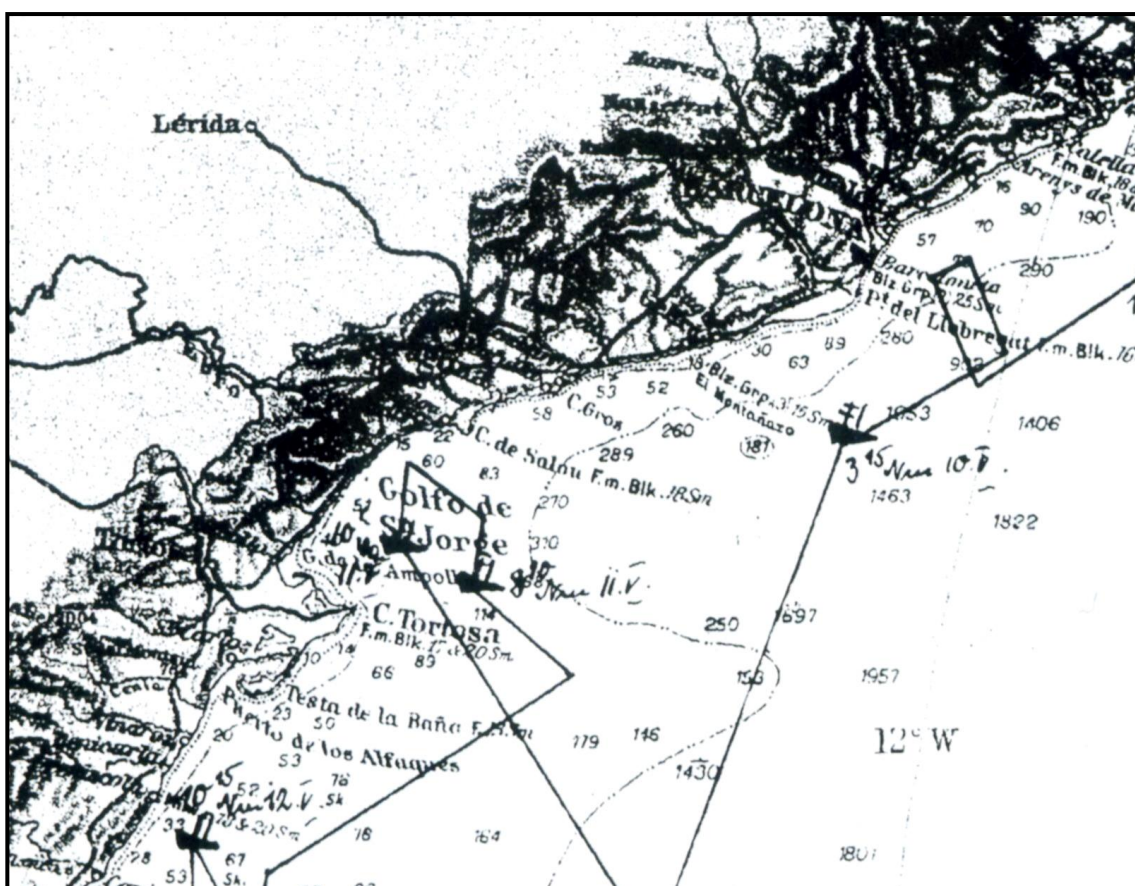
L'Estany Salat

Com veiem, Rifà, Miramar i el proper Estany Salat, han estat els indrets on han succeït la majoria de fets perillosos de la costa de Mont-roig. També en el segle XX.

Carreras i Candi, a la pàg. 153, comentava que *“la situació estratègica de Miramar es demostrà pel fet que, segons s'explica pel país, durant la Gran Guerra europea (la I Guerra Mundial, del 1914 al 1918), els submarins de les potències centrals s'avituellaven en aquest lloc, malgrat la vigilància de les costes...”*. Espanya era un país neutral. El “Diario de Tarragona”, del 15 de setembre de 1917, explicava, sota el titular de “Dos buques a pique”: *“A la una de la madrugada se entabló lucha entre un submarino y el vapor inglés Chumleigh, que iba cargado de carbón. El buque inglés recibió dos torpedos, yéndose a pique. La tripulación desembarcó, a las ocho de la mañana, 13 individuos en el faro de Salou, y a las diez otros 26 en Cambrils, llegando a esta ciudad en el tren de la noche...”*. Afegia: *“Durante dos horas se oyeron ayer mañana desde esta Ciudad continuos cañonazos, llegándose a contar cerca de 200 disparos. A medio día se recibieron noticias de que al entrar en el golfo de San Jorge un convoy de tres vapores extranjeros, habían sido sorprendidos por un submarino, entablándose lucha a muerte. Dos de los buques atacados pudieron librarse de las balas, huyendo a toda máquina. El tercero, que resultó ser el francés Almirall Kersaint... se fue a pique, siendo detenido prisionero el capitán y resultando seis muertos. Los naufragos fueron recogidos por un vapor... siendo desembarcados en la playa de San Carlos... A última hora hemos sabido que los naufragos son 46, los heridos cuatro y los muertos el segundo de a bordo, un comisario y un maquinista, habiéndose llevado el submarino, en calidad de prisioneros, a tres más”*.

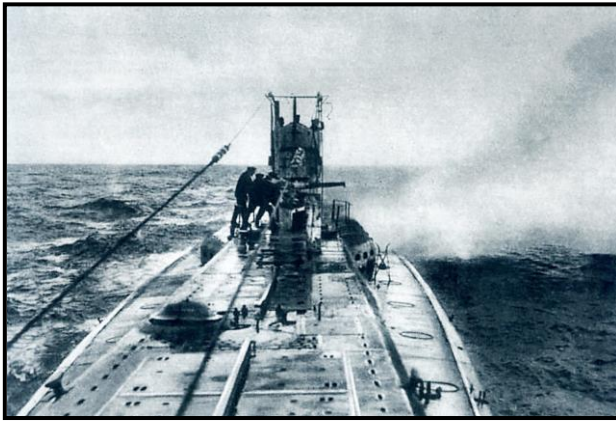


En el llibre “La guerra secreta del Mediterrani (submarins alemanys i vaixells aliats a la costa de Tarragona), 1914-1918” de J. M. Castellví i J. Guarro (Pagès Editores, 2005) s’enumeren detalladament els afers bèl·lics d’aquests submarins alemanys que rondaven pel golf de Sant Jordi. A la pàg. 181 hi ha un plànol del recorregut de l’U-34, fet pel seu comandament, en la seva campanya del maig de 1917 per les costes catalanes i valencianes, on es pot veure com un dels pocs punts on s’apropa a terra és en aquella platja de Miramar. Aquests submarins es situaven al bell mig del golf de Sant Jordi assetjant els vaixells de transport aliats (anglesos, francesos i italians).



Plànol del recorregut de l’U-34 (maig de 1917)

La gran campanya d’atacs del setembre de 1917 fou feta pel submarí alemany U-64. Venia d’enfonsar d’altres vaixells a la zona d’Alacant. L’atac al *Chumleigh* es va fer a la una de la matinada del 14 de setembre (es descriu a la pàg. 221). Aquest, carregat amb 7.000 tones de carbó, anava de Newcastle a Gènova. A continuació, prop de les tres de la matinada, l’U-64 va enfonsar el vell mercant italià *Ausonia* (pàg. 225). Aleshores, el submarí es quedà sense torpedes. A les sis del matí es va topa amb l’important vapor francès *Almirall Kersaint* que duia blat, vi i d’altra càrrega. La batalla a canonades va acabar amb aquest vaixell també enfonsat (pàg. 227).



Submarí de la sèrie U-30

L'enfonsament del vaixell anglès *Chumleigh* fou relativament a prop de la costa. El vent de sud-oest va dur els dos bots de supervivents a Salou i Cambrils. A Salou van arribar tretze homes a les vuit del matí, i a Cambrils d'altres vint-i-sis, a les deu. Al mateix dia es van desplaçar tots a Tarragona amb el tren de les deu de la nit. Els supervivents dels altres dos vaixells els van recollir barques de pesca de l'Ametlla i Sant Carles de la Ràpita.

Casualment, Joan Miró fa esment d'aquest fet en una de les seves cartes. Uns dies després, el 18 de setembre, des del seu mas a Mont-roig, li explicava a Lola Anglada que havia anat a Cambrils: "Aquesta tarda, després de dinar... en bicicleta, gomes ben inflades... En pocs minuts a Cambrils davant d'una tela i un cavallet⁹. El mar, barques, gossos que empaiten als galls. Brava gent la del mar... Al matí he escoltat canonades, res he vist; aquesta tarda sabré el resultat. Punt d'*estiuieg* de submarins aquesta platja. Diumenge unes dues-centes canonades. Un vaixell francès i un d'anglès al fons. A Cambrils desembarcaren trenta-vuit naufragats de l'anglès. Els vaig veure i vaig parlar amb ells...". Com veiem, Miró també es fa ressò que aquelles platges eren punt d'abastiment i de repòs dels submarins. "Punt d'*estiuieg*" diu.

Aquell Mont-roig de la plana on hi havia el Mas Miró, era una contrada pagesa on la vida transcorria assossegadament. A prop, hi havia platges que restaven solitàries, sense habitar... però mar endins, i no gaire lluny, la guerra naval moderna imposava les seves regles i penalitats.

El llibre "La guerra secreta del Mediterrani (submarins alemanys i vaixells aliats a la costa de Tarragona), 1914-1918" també comenta que "a Tarragona i les comarques properes, nombrosos noms constituïen les llistes secretes dels serveis d'intel·ligència d'un i altre bàndols... Un altre factor que alimentà el mite van ser les sigil·loses anades i vingudes de contrabandistes per les solitàries platges del delta, que van acabar-se vinculant amb operacions relacionades amb els submarins..." (pàg. 96). Aquí es relaciona el subministrament als submarins amb els contrabandistes de la zona. Recordarem que a Mont-roig hi havia aquell "Ros-de-la-boixa" que treballava per Juan March. Està comprovat que aquest ho feia també als submarins alemanys pels voltants de l'illa de Cabrera, a les Balears.

Com podem veure, més enllà de la vida de pagès de la majoria dels habitants de Mont-roig, de les preocupacions per les collites, per la pluja i el vent, ben a prop, a la zona costanera, a les platges, passaven coses.

⁹ Pinta els quadres: "Cambrils, la platja" i "Cambrils, el port" (1917)

PLATGES DE MONT-ROIG (2): PESCADORS, ALMADRAVES I NAUFRAGIS

16-02-2018

Amb tretze quilòmetres de platges i amb el poblat de Miramar era lògic que algun mont-roigenc es dediqués a la mar, a la pesca. La primera referència la troben al llibre “Història de Mont-roig” de Francesc Riba i Mestres (Centre d’Estudis de la comarca de Reus, 1983); a la pàg. 174 s’esmenta una anotació dels llibres de Clavaries¹⁰ dels anys 1709 i 1710: “*Ha pagat a Francesc Bernabé 2 lliures, 10 sous i 4 diners...*” per “*anar amb el llaüd a Tarragona quan l’enemic era al Camp...*”. Són els anys de la Guerra de Successió (1702-1714). També diu que el 8 de setembre de 1709 van arribar al Camp de Tarragona mil dos-cents soldats “francesos o castellans” procedents de Tortosa. Eduard Boada i Aragonès en el llibre “Mont-roig 1714 (Tres-cents anys)” (Quaderns de la Pixerota, 2014), a la pàg. 73, anota que aquest Francesc Bernabé era un “*pescador natural de Gènova, de la vila de Sant Arens...*”; hi afegeix que aquest poble deu correspondre a l’actual San Terenzo, de la Ligúria. La relació amb Mont-roig deu venir que aquest poble italià comerciava amb oli i vi.

Coetani d’aquest Francesc Bernabé (potser un germà seu o fill), trobem Josep Bernabé. Baptista Nogués i Grifoll en el llibre “Notícies històriques de Mont-roig del Camp” (Quaderns de la Pixerota, 2017), a la pàg. 192 cita que “*l’any 1728, Josep Bernabé, pescador i Cristòfol Fontana, pescador, tots de Mont-roig, fan una concòrdia sobre tota aquella hisenda dels arts a ells espectant. Tot això demostra que, a Mont-roig, hi havia persones que es dedicaven a pescar...*”.

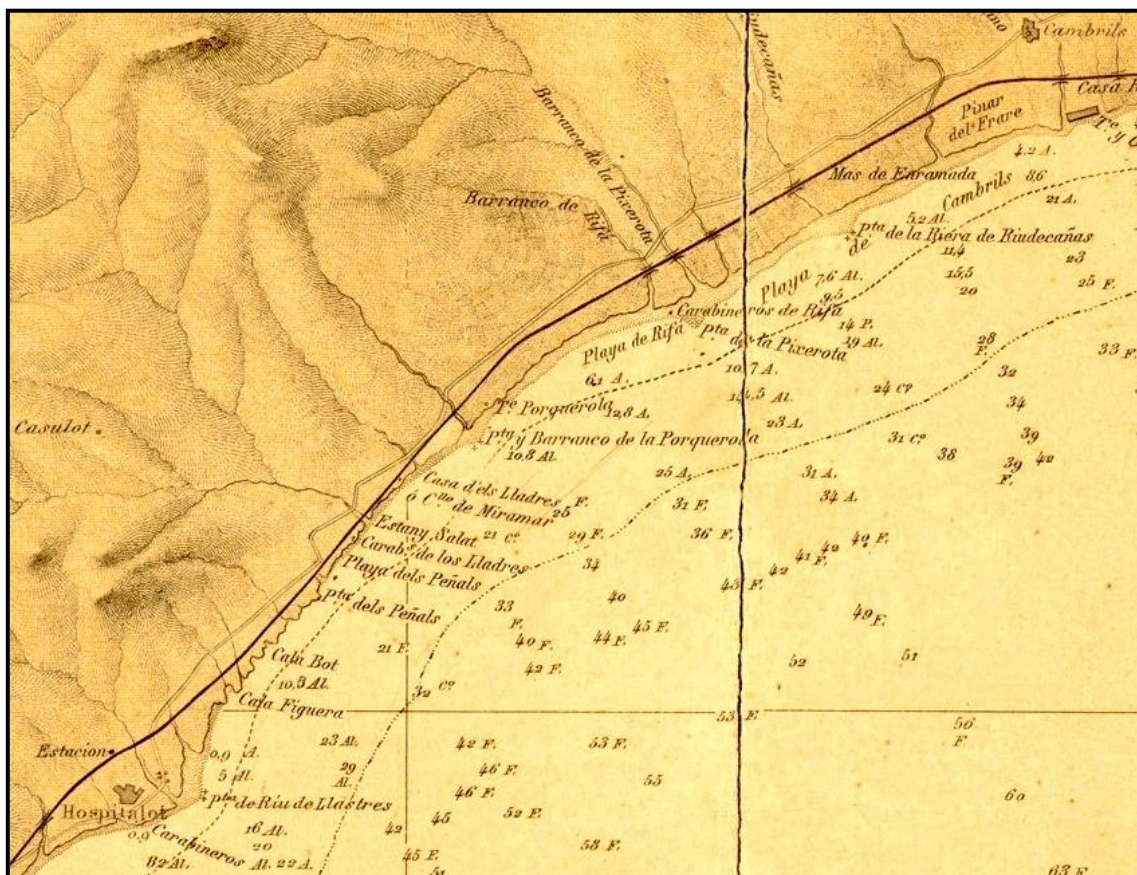
En el llibre d’Eduard Boada també hi trobem d’altres pescadors. A la pàg. 25 es parla d’un censal¹¹ fet pel “pescador Sebastià Alabonà”. A la pàg. 68, hi tenim el pescador Joan Pinyana que el 3 de gener de 1712 “*signa una àpoca*”¹². Trobem un altre Pinyana pescador en el llibre “Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp” de Ferran Jové Hortonedà (Ajuntament de Mont-roig, 1999), a la pàg. 392: “*Joseph Pinyana pescador...*”. Es refereix al 1674; deuria ser el pare de l’anterior. Els Bernabé i els Pinyana devien ser una nissaga de pescadors.

Tornem ara a la “Història de Mont-roig” de Francesc Riba i Mestres. A la pàg. 121, tot parlant dels inicis del segle XIX, l’autor comenta que “*el pescador de Mont-roig, Francesc Ripoll, àlies Rave, va contar que havia entrat en una de les coves humides i poblades de rates-pinyades clares d’aigua... amb el seu llagut...*”. Diu que eren les “cales de Fraga”, properes al Coll de Balaguer.

¹⁰ Són els llibres de comptes que feia un funcionari municipal dit “clavari”.

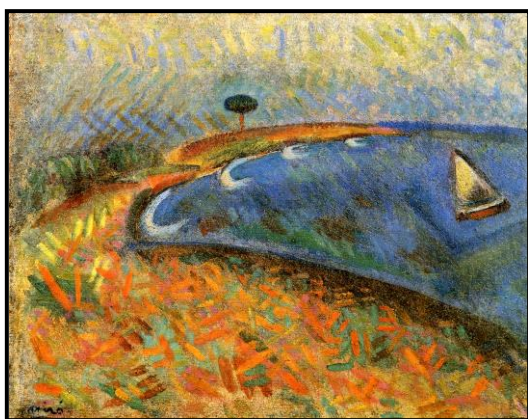
¹¹ Un censal és una manera de finançament molt arrelat a Catalunya, que comportava una obligació perpètua d’una certa quantitat però amb la possibilitat de la seva extinció.

¹² Una àpoca és un document públic o privat en què una persona declara haver rebut una quantitat de l’altra.



“Costa oriental de España: Hoja XIII: Desde el cabo de Tortosa hasta la punta de la Palomera” del capità de fragata Rafael Pardo de Figueroa (1887)

Més modernament, ja als temps del nostre record o dels nostres pares, les úniques barques de pesca que navegaven per la mar de Mont-roig eren les de Cambrils. Les referències més antigues les tenim en algun quadre o dibuix de Joan Miró. Recordo que em deia: “La platja de Mont-roig és d’una gran bellesa, és molt estimulant per a mi. Des de la platja i mirant cap a la muntanya es veuen unes formes punxegudes que son



molt impressionants. Allà a prop de la Casilla dels carrabiners hi havia un majestuós pi”¹³. Era aquell Pi del Baltasar que situa al bell mig del seu quadre “Platja de Mont-roig” (1916). També hi veiem una barca de vela dels pescadors de Cambrils. En aquella època encara es pescava amb barques armades amb vela llatina. Pel que he pogut esbrinar no fou fins al 1928 quan, a Cambrils, es posà el primer motor en una barca i, poc a poc, a la dècada dels trenta, s’anà abandonant la vela llatina¹⁴. Encara al

¹³ Documental “D’un roig encès: Miró i Mont-roig”.

¹⁴ Cal recordar que el port de Cambrils s’inicià el 1933 i no s’acabà fins anys després de la fi de la Guerra Civil, el 1947.

1952 hi havia barques que, possiblement, a més d'haver incorporat un motor, conservaven la vela llatina. Ho veiem en algunes fotografies que va fer Ernst Scheidegger el 1952 quan visita Miró a Mont-roig¹⁵.

En els meus estius als Prats, a finals del anys cinquanta, era freqüent veure alguna barqueta pescant relativament a prop de la platja. La mare ens feia anar corrent cap a la platja a cridar-los, fent anar els braços, per tal que s'acostessin al batent de les ones a vendre'ns del què havien pescat. Teníem peix fresc! La Teresa i l'Angelina Rovira m'explicaven, sobre aquests mateixos anys del final dels cinquanta o inicis dels seixanta, en una de les entrevistes per al meu nou llibre¹⁶, que sortirà a finals de març, que al mas Miró *“amb tot el que conreàvem en teníem pel consum propi, tan pels senyors Miró com per a nosaltres. Sols calia anar a comprar peix. A vegades, ni calia. Venia des de Cambrils l'Anita a vendre'l; era alta, rossa i amb els llavis molt pintats de vermell. Anava pels masos de Les Pobles amb una samarreta cargolada al cap i la panera al damunt amb varis tipus de peix; li quedava la panera mig tombada al cap però mai li queia. A vegades era el seu marit, l'Eleuterio, que anava amb un VéloSolex. Més tard, venien amb cotxe, amb un Doscavalls...”*.

Recordo com al xalet que teníem als Prats, a tocar del baixador del tren, també passava aquest Eleuterio amb el seu VéloSolex. Aquest vehicle era una bicicleta que duia incorporat un motoret sobre la roda del davant que transmetia la potència directament al pneumàtic. Era un invent francès del 1941, que la marca Orbea va començar a fabricar a Espanya l'any 1957. També se'ls anomenava “mosquit”. Jacques Tati en duia un a la seva famosa pel·lícula “Mon oncle” (“Mi tío, 1958).

En moltes coses, el Mont-roig de finals dels cinquanta, el d'abans del turisme de mitjans dels seixanta, era molt semblant, tant en l'entorn com en costums de molts anys abans, gairebé de cinquanta anys. La Guerra Civil (1936-1939) i el primer franquisme, el període de l'autarquia, de l'aïllament internacional que es va anar perllongant i que després anà minvant, poc a poc, fins al 1959, va produir un alentiment, fins i tot un endarreriment, en la vida econòmica i social. D'alguna manera els que vam néixer cap al 1950 hem tingut un peu en el passat, hem viscut aquelles platges solitàries, aquells camins...

Com a dada anecdòtica, vull citar una informació de la “Revista de Cambrils”, de l'agost de 1996. A la secció “Foto històrica” hi tenim una fotografia del 1947 amb el títol “Pescar nacres”. Diu: *“El grup de joves cambrilencs... van sortir amb un bot a rem del port per anar a pescar nacres, un mol·lusc de considerables dimensions, a una platja de Mont-roig...”*. Hi veiem sis cambrilencs, més una parella de la guàrdia civil, un a cada costat, com escortant-los. Recordarem que tota la franja costanera de Mont-roig era vigilada per la guàrdia civil de la caserna de Cambrils. Els de Mont-roig sols tenien el control de la part interior del terme.

He dit abans que els pescadors de Mont-roig deuriem desaparèixer temps enrere, potser durant el segle XIX, però d'altres “pescadors” van continuar fins a mitjans del segle XX. Eren els mont-roigencs que feien la pesca al petard. Jo encara ho he sentit explicar com una cosa propera en el temps; com a mínim a la platja dels Prats, a tocar de Rifà.

¹⁵ Llibre “Huellas de un encuentro / Joan Miró a Catalunya” d'Ernst Scheidegger (Maeght Éditeur, 1993), pàg. 56, 58 i 59.

¹⁶ “Joan Miró i Mont-roig: el xiscl de l'oreneta (1930 – 1983)” (Arola editor, 2018).

Anaven de matinada a la platja a esguardar, en silenci, el pas del vol de peixos. Quan s'apropaven al batent, tiraven un o varis petards. Aleshores, l'explosió els feia surar, ja morts, per damunt de l'aigua. Sols calia entrar de pressa per agafar-los. La Guàrdia Civil ho vigilava molt, però difícilment podia agafar algú. L'Angelina i la Teresa Rovira també em comentaven que *“al senyor Miró algun cop, de matinada havia anat a la mar a veure com alguns feien la pesca al petard...”*.

He trobat un article del “Diario de Reus”, del 14 de juliol de 1905, sobre aquest tema: *“Abuso intolerable es el que vienen cometiendo algunos despreocupados en la playa del término de Montroig, abuso que no sería de extrañar que el mejor día terminara en tragedia. Son varios los vecinos de Montroig, que no conociendo los terribles efectos de la dinamita, se dedican a pescar en aquellas aguas por medio de semejante explosivo, haciéndolo sin tomar precaución alguna... Bueno sería que las autoridades hicieran comprender a los improvisados pescadores el peligro que corren dedicándose a semejante deporte, el daño que causan a las crías de los peces y que dicha pesca no está permitida por la ley”*.

Les notícies de l'almadrava de Rifà venen de ben lluny. Baptista Nogués i Grifoll en el llibre “Notícies històriques de Mont-roig del Camp”, a la pàg. 192, ja la cita: *“L'any 1598, al terme de la Pobla, al cap de Rifà, hi havia una Almadrava, que era de Joan Cabré, dit de l'Hostal, Rafel Hortonedà, Bertomeu Albinyana i Bertomeu Pallejà de la Gentil. Bertomeu Pallejà, que tenia la quarta part de l'Almadrava, la va vendre a una persona de Cambrils per 350 lliures...”*. L'almadrava és la pesca de la tonyina mitjançant el seu encerclament amb xarxes.

A inicis del segle XX hi ha constància de l'existència d'aquesta almadrava. El “Diario de Tarragona”, del 24 d'agost de 1902, publicava una proposta d'almadrava a Rifà: *“La Comandancia de Marina de la provincia hace saber que D. Antonio Quesada Candela, vecino de esta capital, solicita establecer una almadrava de nueva creación de monte y leva¹⁷ en el golfo de San Jorge, entre el cabo Salou y la Punta de la Porquerola, en la ensenada de la playa de Rifá, distrito marítimo de la villa de Montroig”*. Al “Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona”, del 23 de juny de 1902, s'hi detalla que aquesta almadrava està a *“la playa de Rifá donde existe la casilla de Carabineros... a una milla y media de la costa y a 31 metros de agua...”*. Aquest Antonio Quesada Candela sembla que era de Montblanc¹⁸; Al diari “Las Circunstancias (Diario republicano gubernamental)”, del 4 de juliol de 1903 hi apareix com a *“comerciante y expresidente de comité”* del Partit Republicà.

He trobat una notícia a “Vida marítima”, del 10 de desembre de 1903, que diu que s'autoritza *“a D. Antonio Quesada y Candela para dejar de calar en el presente año la almadrava de ensayo denominada De Rifá”*. En el “Boletín Oficial del Ministerio de Marina”, del 15 d'agost de 1905, es tanca un expedient contra Antonio Quesada Candela en haver fet efectives les 500 pessetes que devia per la concessió. Tot això fa suposar que aquesta almadrava no era prou rendible.

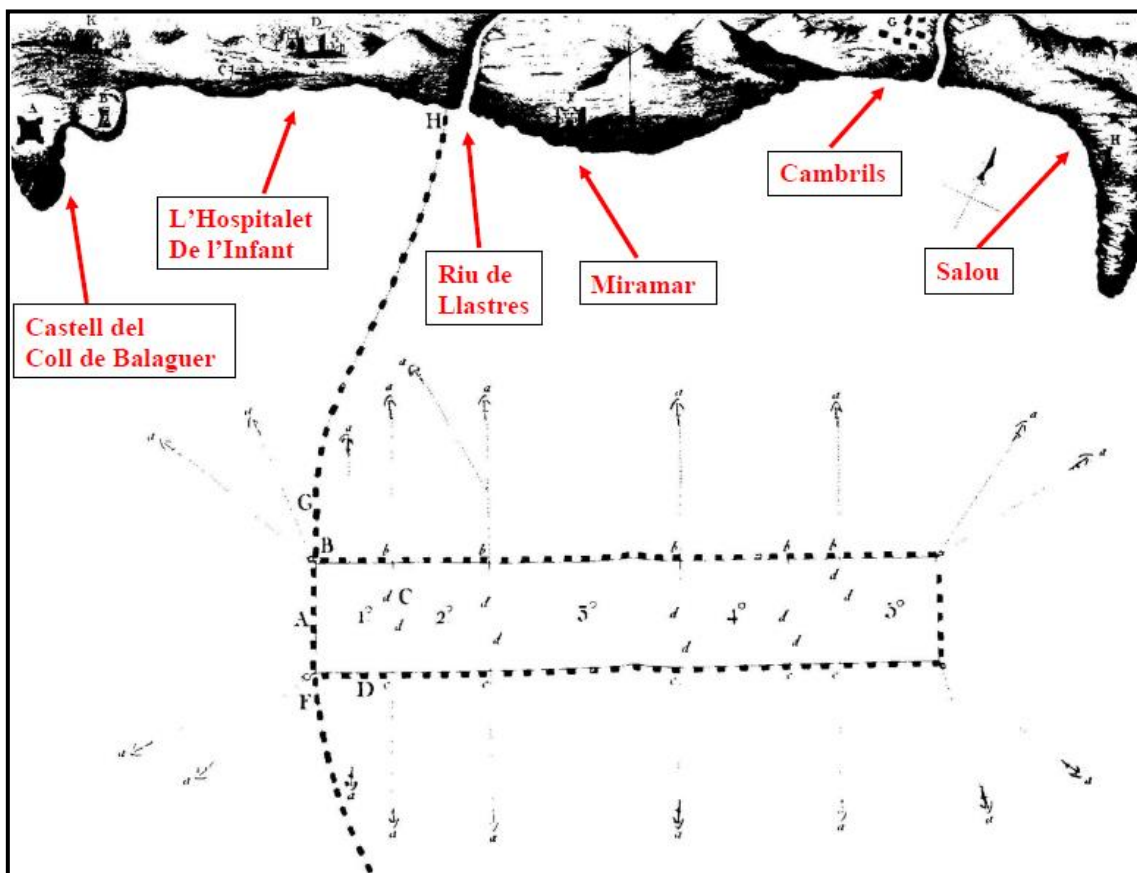
Molts hem sentit parlar de l'Almadrava de l'Hospitalet de l'Infant. Ara veurem com aquesta, en realitat, ocupava tot el terme marítim de Mont-roig. En aquell paratge dit

¹⁷ Les almadraves dites de monte leva eren un entramat de xarxes que es calaven al fons del mar des de mitjan de juny fins a inicis de setembre.

¹⁸ Surt citat així al “Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona” del 12 de maig de 1907.

l'Almadrava hi vivien d'una manera permanent un grup de pescadors que es dedicaven a aquest tipus de pesca. Marc Soler en el seu bloc "El mono de tinta"¹⁹ en fa una detallada descripció. Diu que va funcionar fins a finals dels anys cinquanta. Sembla que alguns hi van arribar procedents de Benidorm (Alacant). En aquest bloc es descriu la feina que feia un d'aquests pescadors: "En Salvador²⁰ era dels que es tirava al *cop* – l'espai entre dos barques que anaven recollint les xarxes i estrenyent-lo cada vegada més; era on les tonyines havien quedat atrapades – per agafar-les amb els braços, posar-les panxa amunt i, aprofitant que s'estaven immòbils un moment, es llançaven dins les barques... els pescadors que es tiraven dins el *cop* es protegien les cames embolicant-se les amb les tires de sac amb que arribaven protegits els cables de l'almadrava per evitar ferides greus...". Comenta que el 1952 fou un any excepcional: es van agafar 1.572 tonyines amb un pes entre 40 i 50 quilos cadascuna.

En el "Diccionario Histórico de las artes de la pesca nacional" (Madrid, 1791 - 1795) "por el comisario de guerra de marina Don Antonio Sañez Reguant", s'hi troba un plànol d'aquesta almadrava²¹. Podem veure com l'almadrava estava situada mar



endins i anava des del davant del poble de l'Hospitalet de l'Infant fins a l'alçada de Cambrils. Aquest llibre ens diu que estava a unes quatre milles de la costa. En el plànol

¹⁹ 27 de desembre de 2012. El mateix text també es pot trobar a "La Vanguardia" del 16 de desembre de 2011, a l'edició de Tarragona, de les pàg. 1 a 3.

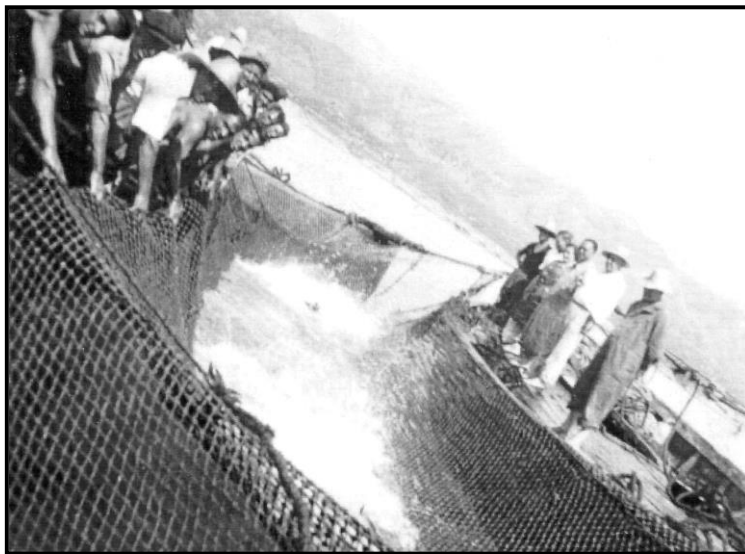
²⁰ Salvador Arbó i Nuñez.

²¹ Està digitalitzat a Internet, a la Biblioteca Nacional de España. Consta de cinc volums. L'adreça per accedir-hi es: <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000023088&page=1>.

La informació sobre aquesta almadrava es troba al volum 1, de la pàg. 79 a la 83 (numeració de l'arxiu digital). El plànol és a la pàg. 81.

veiem referenciats: A- Castell del Coll de Balaguer, D- L'Hospitalet de l'Infant, F- Miramar, G- Cambrils i H- Salou. És a dir, la major part d'aquesta almadrava estava en el terme marítim de Mont-roig. Aquella almadrava de Rifà que hem vist abans, a 1,5 milles de la costa estava entre la dita de l'Hospitalet de l'Infant i la costa. També en aquest llibre es diu que l'almadrava de l'Hospitalet de l'Infant era de retorn, capturava les tonyines en la seva migració de tornada cap a l'estret de Gibraltar; això succeïa cap a la tardor un cop feta la posta al Golf de Lleó. Afegeix. “en los meses de marzo y abril hay abundancia de sardina: y según noticias de los pescadores de aquella playa es el único parage de la Costa donde se cogen...”.

A “La instrucción pública: revista general de enseñanza, pedagogía, bibliografía, ciencia, literatura y arte” número 25²², he pogut llegir una notícia ben curiosa, de finals del segle XIX, sobre la pesca en aquesta almadrava: “En un periódico de Reus leemos lo siguiente: En la mañana de anteayer, en la almadrava del Cap de terma, situada en el Hospitalet... fue cogido un enorme pez, un verdadero cetáceo por su tamaño. Parece que yendo en persecución de una bandada de atunes, entró en las redes. Al verse preso, hizo algunos movimientos bruscos y rompió una buena parte del aparato, por lo cual escaparon los atunes. Alarmados los encargados de la almadrava, se echaron a las lanchas, arrojándose denodadamente sobre el monstruoso animal y sosteniendo con él una arriesgada lucha que duró más de una hora. Su longitud era tal, que atravesado en la entrada de la almadrava, la ocupaba en toda su anchura (unos ocho metros)... siendo muerto a golpes de arpón o fitora. El mar, en una extensión de muchos metros



quedó teñido en sangre... el animal fue echado en tierra. A pesar de los muchos marineros y curiosos que acudieron a verle, nadie pudo decir el nombre del monstruoso pez, pues por su forma especial y por su tamaño es completamente desconocido en el Mediterráneo. Para formarse una idea de su grandor basta decir que pesaba unas 200 arrobas (uns 2.300 quilos)...”.

Fotografia de l'almadrava de l'Hospitalet
(Lluís Núñez Llaó, del bloc “El mono de tinta” de Marc Soler)

Tornant a l'almadrava de Rifà, al “Diario de Tarragona”, del 19 d'octubre de 1915, diu: “Leemos en Las Circunstancias de Reus: “Reina intranquilidad en los pescadores de la vecina playa de Cambrils, por la noticia de que se trata de establecer una almadrava en el puesto denominado Rifa. De ser cierto eso, avecínase la miseria para aquellos pescadores, por la sencilla razón de que Rifa es el punto donde se pesca la sardina durante la mayor parte de la temporada y se realizan otras pesqueras, toda vez que dista dicho punto cuatro kilómetros de esta playa. Aún hay más: en Rifa hay una rada donde puédense refugiar algunos pescadores con el viento del primero y segundo

²² 9 d'octubre de 1876.

cuadrante. Mas estando la almadraba parada, será imposible navegar en noches de mal tiempo cerca de ella, por tener muchos calabrotes, alambradas y otros obstáculos. Hay que recordar que cuando el temporal del año 1911 perecieron quince marineros en las playas próximas a Rifa, y gracias a dicha rada se pudieron salvar tres barcas con sus tripulantes. ¿Qué hubiera ocurrido si la almadraba hubiera estado parada? Nadie hubiera podido salvarse”. Pueden los honrados pescadores de Cambrils tener la completa seguridad de que la anterior noticia carece de veracidad. Nuestro querido amigo el celoso diputado por esta Circunscripción D. José Nicolau que, como saben nuestros lectores, se preocupa de cuanto con esta provincia se relaciona, durante su estancia en Tarragona estos últimos días, al leer el anterior suelto se personó en la Comandancia de Marina y el dignísimo comandante señor Bustamante le manifestó a nuestro amigo que en sus oficinas no se había presentado solicitud alguna en demanda para instalar en Rifa almadraba alguna y que ésta no podría establecerse sin informar antes la primera autoridad marítima”.

Veiem que es deia que es tornava a plantar l'almadrava de Rifà. L'important és la



referència que la principal pesca de la sardina en tota la nostra zona marítima es produeix a la platja de Rifà (“y se realizan otras pesqueras”). Els que hem viscut temporades a les cases dels Prats recordarem la munió de llums de barques mar endins. Les sardines de nit pugen cap a la superfície del mar i son atretes pels focus de les barques. Els mesos de màxima pesca són del juliol al setembre.

Fotografia de l'almadrava de l'Hospitalet
(Lluís Núñez Llaó, del bloc “El mono de tinta” de Marc Soler)

Passada la Guerra Civil, tornem a tenir una notícia d'aquesta almadrava al “Diario Español” de Tarragona, del 26 de febrer de 1943: “Preparando las redes. Desde hace unos días en la Almadraba de Hospitalet se están montando las redes de la almadraba establecida frente al Apeadero de Montroig. Empezará a funcionar el día primero de marzo hasta la entrada del próximo invierno, esperando que esta temporada será más fructífera que la última, ya que debido al mal tiempo pasaron pocos atunes que es el pescado que más se coje”. Com veiem no era el primer any que es feia. Aquest “Diario Español” es vantava que era “de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.”. Per acabar-ho d'adobar, a la capçalera hi havia el jou i les fletxes.

Els tretze quilòmetres de platges de Mont-roig han patit sovint forts temporals de mar. Ja estem acostumat, de tant en tant, a les llevantades i al fort onatge. Un cas excepcional es donà el 1911. En aquell text anterior del “Diario de Tarragona”, del 19 d'octubre de 1915, es citava “cuando el temporal del año 1911 perecieron quince marineros en las playas próximas a Rifa, y gracias a dicha rada se pudieron salvar tres barcas con sus tripulantes”. La nit del 31 de gener de 1911 hi va haver una tempesta

extraordinària a gran part de la costa catalana. Els vaixells de pesca van haver de resistir durant hores uns vents i un fred excepcionals. Com veiem, parla de la “rada” de Rifà, es a dir, la seva badia natural, una mena de port natural on els vaixells poden refugiar-se. El “Diario de Tarragona”, del 2 de febrer d’aquell any, comenta que es van enfonsar cinc barques de Cambrils i hi va haver quinze mariners morts.

Aquesta desgràcia va ocasionar un moviment de solidaritat, fonamentalment, a la província de Tarragona. El “Diario de Tarragona”, del 28 de març, publicava una col·lecta de la “Junta provincial de auxilios para los náufragos”. A més de diverses aportacions de particulars, que anaven de 3 a 25 pessetes, també n’hi havia d’Ajuntaments i entitats. Per exemple, les dues xifres més elevades corresponen als de Cambrils i Mont-roig, ambdós amb 200 pessetes²³. El de Montbrió va donar 120,50. I el “Foment agrícola de Montroig”²⁴, 51,10. En el mateix diari de l’1 d’abril s’especifica que a Mont-roig es van recollir 200 pessetes; suposo que deu ser la mateixa aportació citada abans com de l’Ajuntament, doncs es torna a citar el “Foment agrícola de Montroig” amb la mateixa quantitat. Sí, ara s’hi afegeix la “Escuela pública de niños de Montroig” amb 23 pessetes. Per acabar, el marquès de Marianao²⁵ en va donar 250.

També he trobat alguna notícia antiga d’algun mort a les platges de Mont-roig. A “La crónica meridional”, del 6 d’octubre de 1874, s’hi pot llegir: “*Se han encontrado ahogadas dos personas en los Prats, término municipal de Montroig, y continua envarado en dicho punto un laúd*”. Els llaüts eren barques bastides amb vela llatina. Més modernament he sentit explicar que a inicis dels anys quaranta del segle XX, el mar va treure un cos, tot inflat, i sense cap, a la platja on ara hi ha el càmping Els Prats (abans Càmping Marius). Mai es va aclarir de qui era ni com va fer cap allà. El van enterrar al cementiri de Mont-roig.

Del meu record de xiquet (suposo que ara algun cop també deu succeir), se’m fa present que a finals d’agost hi havia fortes tempestes de pluja i aleshores baixaven els barrancs, per exemple el de Rifà, i la mar s’enterbolia, s’estenien capes de color marró al voltant de la desembocadura dels barrancs a la mar i s’allargassaven segons la direcció del vent. Si, a més, era un dels dies del furient serè (mestral), aleshores el contrast del blau intens de la mar, absolutament plana sense cap onada, amb el marró de l’aigua dels barrancs produïa un enorme xoc visual. Si hi havia una llevantada, els pescadors de Cambrils pescaven, mar endins, aquelles avellanes que havien baixat pels barrancs, arrossegades pels forts aiguats des de Montbrió o Riudoms. També, el fort onatge les escampava amb desori per la platja a la manera d’unes constel·lacions. “El setembre s’endú els ponts o eixuga les fonts” diuen els pagesos.

²³ Per exemple, aleshores “La Vanguardia” valia 5 cèntims de pesseta, o la subscripció d’un mes era 1 pesseta.

²⁴ Aquesta entitat, de caire republicà, estava relacionada amb “El Porvenir democràtic” (El “Casino de Baix”).

²⁵ Salvador Samà Torrents (Barcelona, 1861 – Barcelona, 1933), marquès de Samà, de Marianao i de Vilanova i la Geltrú. També diputat liberal a Corts, alcalde de Barcelona els anys 1905-1906 i 1910-1911. El 1890 va comprar la mal anomenada “Planada dels Espanyols”. Segons Ferran Jové, en el llibre “Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp”, a la pàg. 384, dictamina que deu correspondre a la “Plana dels Penyals”. Diu que, antigament, predominava l’article salat i es deia “Espanyals”. Aquesta gran finca seria el Vedat del marquès de Marianao. Posteriorment, a partir del 1952, l’indret ha esdevingut Miami Platja.

PLATGES DE MONT-ROIG (3): DE LES BARQUERES ALS PRATS

21-03-2018

Són tretze quilòmetres de platges, de les Barqueres a la Plana dels Penyals; de la riera de Riudecanyes al Riu de Llastres. Hem vist, en els dos capítols anteriors, com hi ha hagut des dels temps antics, contraban, corsaris, submarins, pescadors, almadraves i naufragis. Mont-roig també és tot això. No tan sols la vida terra endins on han succeït els fets més rellevants de la seva història i on hi ha hagut els importants conreus que li han permès viure i prosperar. La franja costanera, temps enrere, fins a inicis del segle XX, eren sovint aiguamolls; terres escassament productives i que havien anat heretant els fadristerns²⁶ de les famílies mont-rogenques. Els hereus es quedaven les terres de l'interior; eren molt productives i no estaven allunyades del poble. Tan sols destacaven per la seva abundor d'aigua, de mines, Les Pobles (l'antiga Pobla d'en Taudell). Amb l'arribada del turisme, des d'inicis dels anys seixanta, aquelles terres a tocar de la mar es vendrien a forasters i serien l'origen dels càmpings i urbanitzacions que s'escampen per la franja costanera. Es venien a preus considerables; s'havia capgirat la riquesa ancestral.

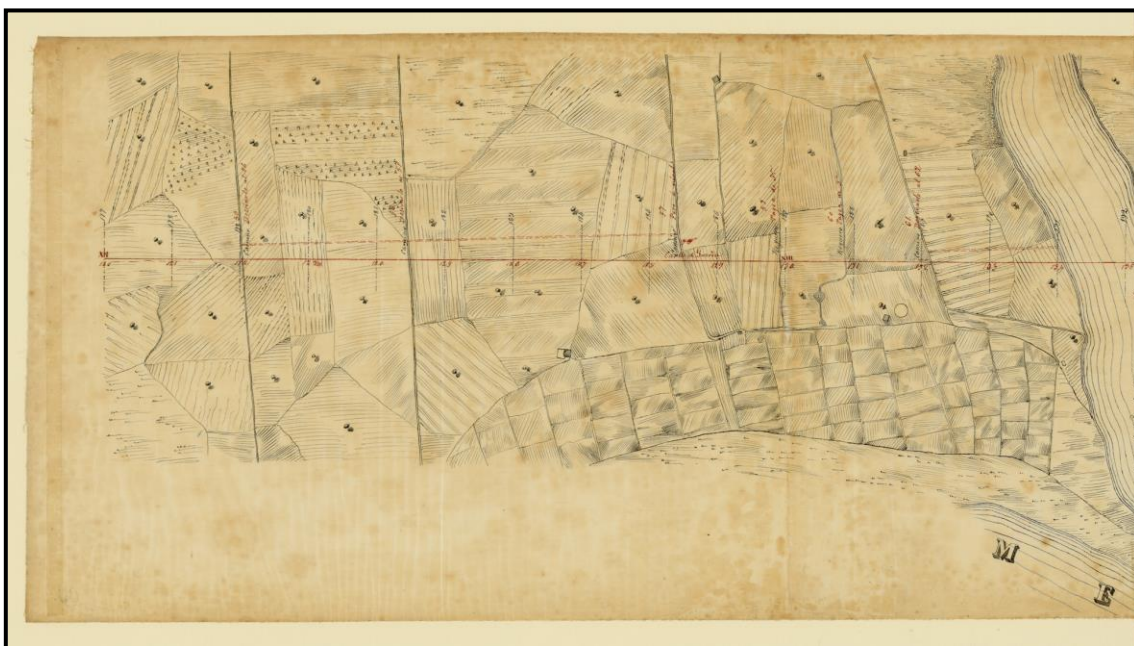
A tocar de la riera de Riudecanyes hi tenim les Barqueres que formen part de la partida de Les Pobles. En aquest indret està documentada una vila romana. En el "Diario de Reus", del 13 de setembre de 1929, he trobat un text de M. Sedó Pascual (Magí Sedó, pare de Montserrat Sedó), dedicat a Francesc Carreres Candi "investigador infatigable", on descriu Mont-roig i esmenta el seu origen romà. Enumera els portals, l'església (Vella), l'ermita de la Mare de Déu de la Roca... Acaba: "*Hemos dejado para lo último nuestras más recientes investigaciones, y a las que nos referíamos al dar un origen romano a la población de Montroig... Nuestras estancias estivales de dos años consecutivos en un regadío de este término, al lado del mar, nos han dado ocasión para realizar particularmente excavaciones que se han visto coronadas por el éxito. Hemos hallado, en un extenso radio, abundante cerámica romana de tosca construcción, y entre ella, variadísimas muestras de tipo fino y bellamente ornamentadas. Además de rico muestrario, han salido tres monedas, una de ellas con el busto y la inscripción de Septimio Severo; de las otras dos, muy deterioradas por la acción del tiempo, parece ostentar una efigie de César Augusto. Estos hallazgos confirmarían nuestra opinión, o por lo menos revelarían la existencia de una villa romana en este paraje... (agosto de 1929)*".

A "**Ressò mont-roigenc**" núm. 16 (1986), a la pàg. 7, hi ha el text "Un fragment d'inscripció romana trobat al terme de Mont-roig del Camp" de Jaume Massó i Esther Ramon, que amplia aquesta informació anterior: "*A principis dels anys quaranta del nostre segle, Magí Sedó, mestre i professor de l'Ajuntament de Barcelona, poeta i col·laborador de diferents mitjans de comunicació... resident aleshores a Mont-roig, va descobrir en una finca de la seva propietat, una sèrie de restes arqueològiques corresponents a un jaciment d'època romana. Mogut per les seves afeccions històriques i culturals, va procedir a la recollida de nombrosos fragments de terrissa i ceràmica decorada antigues... Així com algunes monedes de bronze d'època ibèrica i romana i altres peces diverses (com, per exemple, una mena de collaret)... Segons ens han informat gentilmente l'esposa i la filla de Magí Sedó, aquest descobrí, en una part de la*

²⁶ Els fadristerns o cabalers eren els fills que no eren hereus i que sols rebien una part petita de l'herència de la casa.

seva finca de la Pobla, concretament en un tros de terra conreat i plantat de tarongers, restes arquitectòniques corresponents a habitacions pavimentades amb mosaics, així com altres elements que indicaven l'existència de la part residencial d'una luxosa vila romana.... La cronologia dels materials podria situar-se, provisionalment (a falta d'un estudi acurat dels mateixos), entre el canvi d'Era i el segle IV...". Després s'explica que el doctor Salvador Vilaseca i el famós arqueòleg alemany Adolf Schulten, van visitar aquella finca i que Magí Sedó feu donació d'un vaset de plom al Museu de Reus, on es conserva actualment²⁷.

Uns centenars de metres més amunt, al pont del ferrocarril de la riera de Riudecanyes, va succeir aquell greu accident de tren el 25 de novembre de 1907²⁸. Va cedir l'estructura del pont. Hi van haver molts morts. Van córrer molts veïns a ajudar.



Des d'aquesta riera de Riudecanyes fins a l'Hospitalet disposem dels plànols que van permetre la construcció del ferrocarril²⁹. Excepte el tros que va d'uns centenars de metres abans del barranc de la Pixerota al de Rifà, podem saber exactament com era la costa cap al 1865, que es van fer les vies del ferrocarril. Immediatament a continuació de la riera de Riudecanyes trobem, a tocar de la mar, una munió de petites parcel·les quadrades molt diferents dels altres camps que estan una mica més terra endins. Aquestes parcel·les després continuaran des de Rifà fins gairebé arribar al barranc de la Porquerola. En aquest tros, podem veure com hi ha un cert desnivell fins a la mar; deu ser la timba que allí separava els camps de dalt (del pla de les Eixermades) amb el que serien els aiguamolls, on s'hi conreava arròs.

²⁷ Durant la construcció del velòdrom (1983) es va descobrir un gran nombre de fragments ceràmics d'origen romà. Veure l'opuscle "Excavacions al velòdrom. Un centre terrisser d'època romana" de Lluïsa Pallejà Vilaseca.

²⁸ Aquest succés està àmpliament explicat en el llibre "Un tren, un pont. Centenari d'una catàstrofe. L'accident a la riera de Riudecanyes, 1907" (Centre d'Estudis Mont-roigencs, 2007) de Vicenç Toda Gassó. També al meu text "Mont-roig: geografies, camins i viatgers (5)", publicat al web de **Ressò mont-roigenc** el 27 d'abril de 2016.

²⁹ Estan al "Fons històrics – Cartoteca" / "Mapes i fotos antics en línia" del web de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya: "Projecte de tren entre l'Hospitalet de l'Infant i Tarragona" (1865). Hi tenim els plànols dels nou trams en què estava dividit.

El conreu de l'arròs està documentat per primer cop el 1709. Sabem que el 1853 es van comercialitzar uns 30.000 quilos a la llotja de Reus. Aquest conreu era d'una gran importància econòmica per al poble i alhora un perill. Sovint hi havia febres que podien durar setmanes i a vegades mesos. Qualsevol persona relacionada amb el conreu de l'arròs acabava atacada pels mosquits transmissors de les febres. A la segona meitat del segle XIX hi va haver una gran mortaldat a Mont-roig. L'increment de població es va aturar; el 1853 hi havia 2.680 habitants i el 1900 havia davallat una mica fins als 2.669. El 1909 el metge de la vila (i mont-roigenc) Modest Tost va aconseguir l'eradicació d'aquell conreu³⁰.

Abocant-hi carros de terra s'arribà a cobrir tots els aiguamolls. Encara recordo, cap als anys seixanta del segle passat, com era possible resseguir part del que havia estat camí de sanitat, el que utilitzaven els metges i inspectors per recórrer aquells camps. Aquest, feia de separació dels aiguamolls i la resta de terrenys; era paral·lel a la costa³¹. Ferran Jové Hortonedà en el llibre “Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp” (Ajuntament de Mont-roig, 1999), a la pàg. 449, diu sobre aquest camí de sanitat: “Actualment el comencem a trobar a la vora de septentrió del barranc de Rifà (on asseguren que passava per darrere de la caseta de Baltasar), encara que possiblement venia de més enllà, de Miramar... no el retrobem fins a les immediacions del mas de Carabasset... passava per davant d'aquest mas... va desaparèixer en un bon tram engolit per l'asfalt d'un carrer obert en un projecte d'urbanització...”.

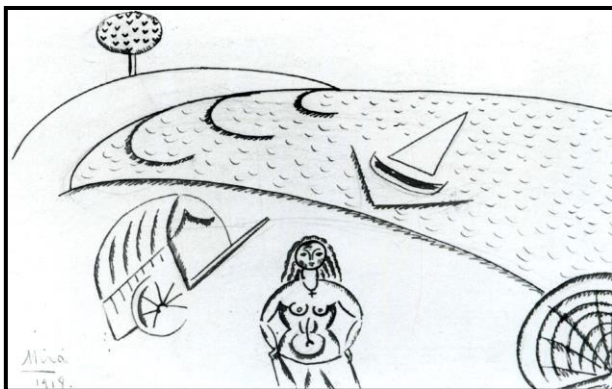
Quan Joan Miró arriba a Mont-roig, al mas de Ferratges (del marquès de Mont-roig), a Les Pobles, el 1911, no existeixen aquells aiguamolls. Aleshores, aquelles platges deuriem ser un entorn solitari, pràcticament deshabitat. L'estiu del 1979 vaig enregistrar una sèrie d'imatges de Mont-roig per al documental “D'un roig encès: Miró i Mont-roig”. M'interessava plasmar quan el pintor baixava corrent des del seu mas fins a la platja. Era important, doncs no era gens freqüent córrer en aquella època. Vaig suposar que baixava pel camí de la Caseta del Rellotge i, càmera a mà, simulant que corria, vaig filmar des de la via del tren cap avall. Ho vaig posar, en blanc i negre, a l'inici del documental amb la banda sonora dels meus esbufecs simulant córrer. El dissabte 24 de novembre de 1979 es va estrenar al Cine Martí de Mont-roig; el conegut com “*Cal Panadero*”, del meu oncle Joaquim Martí Tost (“Quimet Panadero”). El 21 de juny de 1980 vaig fer una projecció perquè el podés veure Miró, a casa d'un famós arquitecte de Barcelona. Quan les primeres imatges van il·luminar la paret blanca, Miró, que estava al meu costat, se'm va apropar i em va dir una cosa com: “*És quan jo baixava corrent del mas cap a la mar!*”. Havia reconegut immediatament aquells garrofers, aquell camí de la Caseta del Rellotge. Vaig restar tranquil la resta de la projecció.

Al costat d'aquest mateix camí de la Caseta del Rellotge, entre la carretera N-340 i la via del tren, baixant a mà esquerra, hi ha la Pobra l'Oriola. Allí, a la taula sota l'eucaliptus i a casa seva a Madrid, Maria Moliner Ruiz (1900-1981), casada amb el mont-roigenc Ferran Ramon Ferrando (1891-1974), escriuria durant els estius el seu

³⁰ Per obtenir més informació es pot consultar el llibre “Guspires (de la història de Mont-roig)” de Francesc Rom Serra i Martí Rom, capítol 11 (“Recordances sobre el doctor Modest Tost”).

³¹ Veure ell text “El conreu de l'arròs a Mont-roig. Els aiguamolls dels Prats” de Martí Rom, publicat al web de “**Ressò mont-roigenc**” el 19 de novembre de 2016.

molt important “*Diccionario de uso del español*” (1966)³². M’explicava el seu fill, Fernando Ramon Moliner que aquest xalet, que anteriorment havia estat del dit Jaumet de Sants³³, fou durant la part final de la Guerra Civil allotjament del general Enrique Líster.



estesos, per a poder envoltar-lo³⁴.

Arribem al barranc de la Pixerota. La platja de Miró. La del seu famós quadre “*Platja de Mont-roig*” (1916). Posteriorment, el 1918, faria un dibuix amb els mateixos elements: la mar, una barca de vela, el Pi del Baltasar... ara hi afegiria un carro i una dona que ens mira. El Pi del Baltasar va desaparèixer cap a inicis dels anys seixanta. Tenia un tronc tan gros que calien quatre persones amb els braços

Allà, enmig de la platja de la Pixerota, hi havia la *Casilla dels carrabiners*³⁵. Aquells



tretze quilòmetres de platges de Mont-roig eren un territori que calia vigilar. Com hem vist en un text anterior hi havia molt de contraban. El barranc de la Pixerota arreplega tan sols les aigües de les finques per damunt del Mas Miró. A la punta que desemboca al mar el barranc de la Pixerota, durant la Guerra Civil (1936-1939) s’hi van construir dos *nius de metralladores* (connectats entre ells), per tal de defensar la costa d’un possible desembarcament de les tropes

franquistes. En els anys seixanta, els xiquets dels Prats i Les Pobles hi anàvem a jugar per dins. Era tota una aventura, doncs calia entrar-hi per un llarg passadís, a les fosques, i trobar a mig camí la bifurcació entre els dos *nius*. Amb el pas del temps cada cop estan més malmesos.

³² Veure textos a “**Ressò mont-roigenc**”: “De la costa de l’Oriola a Maria Moliner”, núm. 96 (pàg. 16) i 97 (pàg. 16). “Fernando Ramon Moliner: Premio Nacional de Vivienda”, núm. 114 (pàg. 28). I “Un llibre dedicat a Fernando Ramon Moliner”, núm. 122 (pàg. 14).

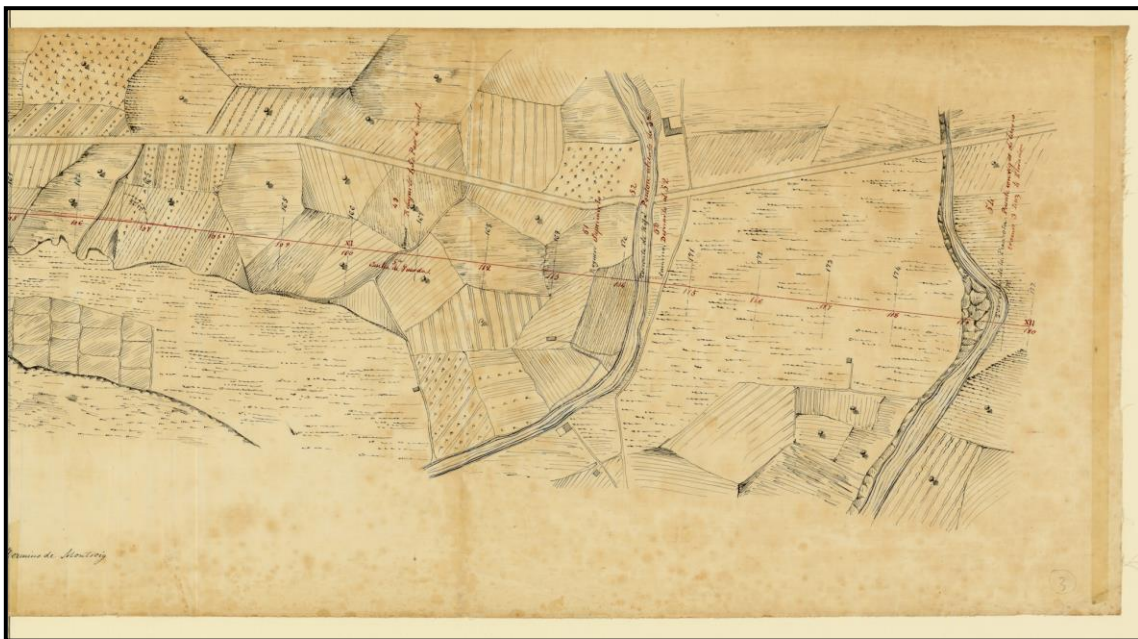
³³ Jo vaig arribar a conèixer aquest Jaumet de Sants. Vivia a dalt de tot del carrer Verdi de Barcelona, a tocar de la Travessera de Dalt. Als anys seixanta, explicava que tenia correspondència amb Don Juan de Borbón. Era un aferissat monàrquic.

³⁴ El poden veure sobresortint de la resta de vegetació i sobre el fons de les muntanyes a l’extrem dret superior de la fotografia de la pàg. 71 del llibre “*Atmosfera Miró*”, Fotoscop de Joaquim Gomis i Joan Prats.

³⁵ També anomenada *Casa de carrabiners*. La podem veure des de lluny a aquella mateixa pàg. 71 del llibre “*Atmosfera Miró*”, Fotoscop de Joaquim Gomis i Joan Prats. O bé en primer pla a les dues pàgines següents (72 i 73). A pàg. 72 tenim la molt coneguda fotografia de Miró davant d’aquell edifici. **Són** fotografies fetes a finals dels anys quaranta. També en el llibre “*Joaquim Gomis / Joan Miró (Fotografías 1941-1981)*”, pàg. 88 i 89.

Des del poble, a uns sis quilòmetres, quan encara no hi havia cotxes, era tota una excursió anar a la platja. He trobat un fragment d'unes memòries inèdites escrites pel meu pare, Josep Martí Tost (de cal Panadero), que rememoren una excursió, deuria ser cap a inicis dels anys trenta, d'un grup de xicots del poble a la platja de la Pixerota: *“Amb els amics, amb bicicleta, van anar a la caseta de Les Pobles. Vam prendre el sopar, vam dormir poc i quan es va fer de dia, vam anar a pescar. Tot el que pescaríem seria pel dinar. Vam anar a la platja de la Pixerota perquè es més plana. La mar era transparent i veiem passar els peixos pel nostre costat. Vam tirar la xarxa una i altre vegada, ho vam provar de totes les maneres i res de res. Aleshores vam pensar que ens calia una corda i com que en aquesta platja hi havia la Casilla de Carrabiners, vam anar a agafar la del pou. Tampoc van pescar res, van anar passat hores i hores i n'hi una sardina. Amb tot això no vam esmorzar. S'acostava el migdia i el peix s'en reia de nosaltres. Vam prendre una decisió: anar al barranc de la Pixerota a buscar xapalides, que n'hi havia moltes enganxades a les pedres. Això va ser el nostre dinar. A mitja tarda vam tornar al poble a omplir l'estomac...”*

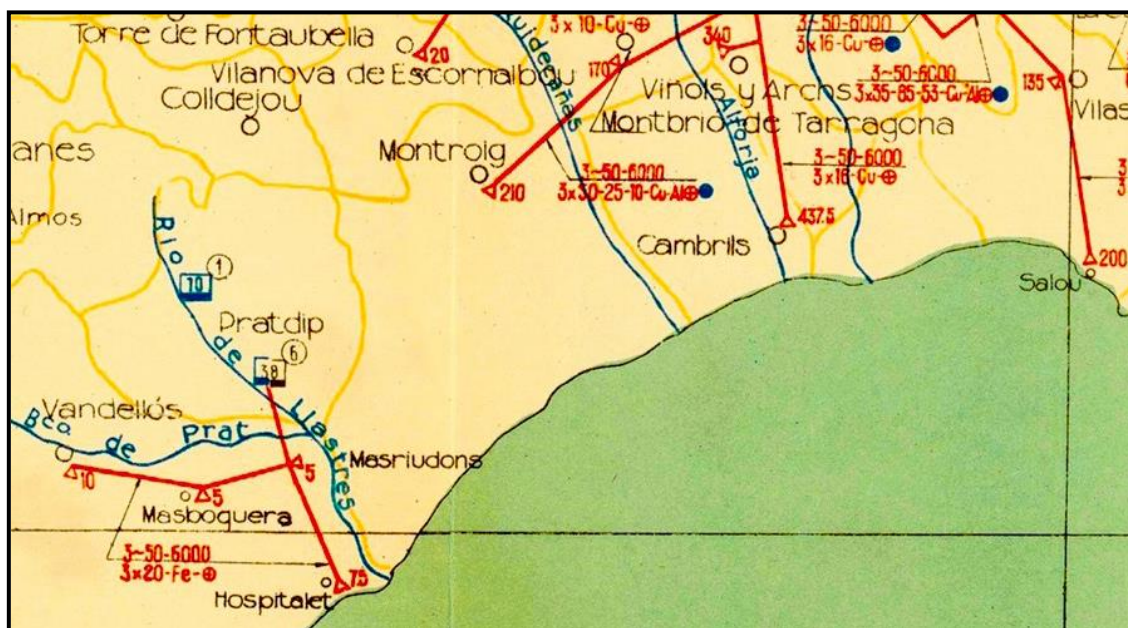
Dèiem que, en aquells plànols del traçat previst del ferrocarril (1865) veiem que, més enllà de Rifà i fins gairebé la Porquerola, continuaven aquelles petites parcel·les quadrades que eren per al conreu de l'arròs. En el plànol on es veuen, alhora, els barrancs de la Pixerota i Rifà, hi ha indicat, al costat d'aquest últim, el que s'anomenava i ja esmentat camí de Les Pobles. Aquest, baixava directament del poble fins arribar a la mar. Quan sobrepassava el mas de Ferratges (ara mas Miró), girava una mica cap a ponent per trobar Rifà i, passant pel costat de l'Hostal del Gassó, anava a sortir a la mar just a la Casilla de Carrabiners.



En el següent plànol, que va des de més enllà de Rifà fins gairebé la Porquerola, hi trobem tres petits estanys a la vora de la mar. El primer, estaria pel recte de l'actual estació de tren, on hi ha la gran finca, *Villa Greta*, de qui fou magnat de la indústria alemanya, Gustav Schickedanz. El segon estaria on ara hi ha el càmping Els Prats; es veu que està pel recte del camí de les Planes. I el darrer, més enllà, a prop del càmping La Torre del Sol.

La línia del “ferro-carril” de València a Tarragona es va inaugurar el 12 de març de 1865. Al nostre entorn, les estacions eren les de l’Hospitalet i Cambrils. L’anomenat “apeadero”, el baixador de Mont-roig, no s’inauguraria fins al 29 de novembre de 1929. Joan Miró ho avisava en una carta a Sebastià Gasch (31 d’agost de 1930): “Ara han posat estació a Mont-roig mateix, recentment... Vet aquí doncs el nou horari...”. Fins aleshores els seus amics de Barcelona havien de baixar a Cambrils i allà els anava a buscar el masover del mas en tartana.

Aleshores, calia una carretera que baixés del poble cap a la mar. Es va acabar el 1933. Els nous temps arribaven a la franja costanera. Al poble, feia anys que hi havia arribat l’electricitat (1912) i el telèfon (1920), però a Les Pobles, als Prats, i més enllà cap a l’Hospitalet, encara van trigar molt a disposar de l’electricitat. Això era extensible a gran part de la costa tarragonina. En el plànol del *Ministerio de Industria y Comercio* que detalla la xarxa elèctrica de la província de Tarragona del juliol de 1944³⁶, veiem com des de la ciutat de Tarragona fins al delta de l’Ebre no hi havia cap línia elèctrica; tenien llum els nuclis de població de: Salou, Cambrils, l’Hospitalet, l’Ametlla de Mar, El Perelló i l’Ampolla. Aquestes tres últimes estaven connectades des de Tortosa. L’Hospitalet estava unida a Masriudoms, Masboquera, Vandellòs i Pratdip, i aïllada de la resta de la província. Podem veure com des del nucli de població de Cambrils fins l’Hospitalet no hi havia llum elèctrica. Era l’època de les làmpades de carbur.



Nosaltres, al xalet dels Prats, fins a finals dels cinquanta, teníem làmpades de carbur. Aquells estius de tres mesos a tocar de la mar eren una mena de llibertat per a aquell xiquet (per exemple, de vuit anys el 1958) que venia de nou mesos transitant per la gran ciutat, Barcelona. Feia vida a casa i a l’escola. Allà, als Prats, ajudava l’oncle Josep Ferratjes Tost (germà de la meua àvia) a les feines de l’hort. Ens banyàvem a la bassa i a la mar. Jugàvem molt. Al costat del xalet hi havia aquella munió dels Beatets; si no eren prou, encara venien els seus parents de Terrassa. Més enllà, cap a ponent, hi havia els Xarel, lo tio Pere, la tia Carme i la seva família; eren de l’Ametlla de Mar, bé ells deien que de “la Cala” (de l’Ametlla). Com molts altres, van venir a Mont-roig fugint de

³⁶ Del “Fons històrics – Cartoteca” / “Mapes i fotos antics en línia” de l’Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.

les conseqüències de la gelada de febrer de 1956. Cap a llevant primer trobaves cal Moran i, a tocar, ca l'Emilio Oli. També a prop d'aquests masos, però un xic cap a l'*Apeadero*, els Juanillo. Anys després, totes aquestes cases es van enderrocar per deixar pas a la immensa finca "dels alemanys", la "Villa Greta" de Gustav Schickedanz. Cap al 1962, arribarien aquella tropa immensa dels Sanromà: eren molts germans i cosins.

Juan Martínez García, dit *Juanillo*, havia nascut el 1922 a Aguilas (Múrcia). M'explicava el meu oncle Diego Giménez García, casat amb Pilar Capafonts Ferratjes (de ca la Rosa Bessona), que ell i el *Juanillo* foren els primers immigrants de les terres del sud d'Espanya a Mont-roig. Si mal no recordo, deuria ser a finals dels anys quaranta. El "*senyor Juanillo*"³⁷ era una persona especial, un pagès il·lustrat, molt educat que, de tant en tant, agafava el tren i se n'anava al Liceu de Barcelona, que comprava quadres que, al morir, els va llegar a l'Ajuntament³⁸. El dos d'abril de 1984 va morir atropellat pel tren quan anava a creuar la via amb el seu ramat d'ovelles. Fou a la dita "*casilla del Redín*", en aquella corba que fa la via del tren un xic més enllà del càmping Els Prats. Aquestes "casilles" eren passos a nivell que permetien creuar la via del tren. En aquella època eren sense vigilància.

En aquesta mateixa "casilla del Redín", uns cinquanta anys enrere, havien mort, també atropellats pel tren, un matrimoni mont-roigenc i la seva filla quan anaven a creuar-lo amb el carro. Aquests pares eren Francisco Tost Boronat (dit "Quico Tost") i Carme Llaberia Vendrell. Van quedar vius tres fills, que no anaven en el carro; un d'ells era Antoni Tost Llaberia (Mont-roig, 17-1-1915 – Balsareny, 27-7-1936), dit "Francesc Magí", assassinat als inicis de la Guerra Civil i declarat beat³⁹. De xiquet, jo ho havia sentit explicar a la meua àvia materna, Dolors Ferratjes Tost, que era neboda d'aquell "Quico Tost" i cosina germana del que seria beat. Deuria ser conseqüència d'aquest fet que algun dels meus avantpassats deia del ferrocarril que "passava el mal art per la terra"⁴⁰.

Ferran Jové en el seu llibre "Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp", a la pàg. 423, comenta que "*el Redín era de l'Hospitalet i diuen es va suïcidar tirant-se al tren*". Penso que per aquest motiu deuria agafar aquell nom la maleïda "casilla".

En una altra "casilla", la que hi havia després de l'*Apeadero* del tren anant cap a Rifà⁴¹, fou on, el 31 de desembre de 1965, el tren es va endur el cotxe de Maria Dolors Miró, la filla del pintor Joan Miró. Feia tan sols nou dies que s'havia casat amb el mont-roigenc Teodoro Punyet Roigé. Anava a acompanyar la seva sogra Maria Roigé (dita "Maria Cutí") a casa seva. Aquesta, sols va rebre una munió de cops; la Maria Dolors Miró va estar a punt de perdre la cama.

³⁷ El seu fill Paco és el propietari del Restaurant La Palmera, al davant del càmping La Torre del Sol.

³⁸ Vegeu el meu text "El senyor Juanillo. Crònica apassionada" publicat a "**Ressò mont-roigenc**" núm. 18, pàg. 10.

³⁹ "**Ressò mont-roigenc**" núm. 103 (pàg. 20), núm. 104 (pàg. 20) i núm. 116 (pàg. 17). El primer i el tercer són del Vicenç Toda Gassó, "*Madró*".

⁴⁰ Vegeu el meu text "Mont-roig: Geografies, camins i viatgers (7). Més ferrocarril" publicat al web de "**Ressò mont-roigenc**" el 13 de juny de 2016.

⁴¹ Segons Ferran Jové en el seu llibre "Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp", a la pàg. 176, era coneguda com la del *Caio*.

Ara fa un parell de mesos, el 2 de gener de 2018, un tren Euromed va atropellar el ramat d'ovelles de J. M. Margalef. En va matar unes noranta. Fou a l'alçada de la urbanització *El Paradís*⁴², relativament a prop de la riera de Riudecanyes⁴³. Sí, el mal art per la terra.

Tornem als meus estius al xalet dels Prats. Aquest el va construir el meu avi, Francesc Rom Serra (dit "Cisquet"), l'any 1933. L'avi era paleta i tenia una petita empresa a Barcelona. Un temps abans havia comprat aquella petita parcel·la que anava de la mar fins la timba que la separava de les Eixermades, que estaven més enlairades. Dèiem



abans, que els Prats havien sigut camps d'arròs. A continuació va construir també el xalet del Madriles⁴⁴. Aquest està un xic més cap a ponent. A la part superior de la façana del xalet de casa, fins que no es va reformar, a inicis dels anys seixanta, hi posava "Casal Miramar". No fa massa una persona d'edat, de molta edat, de Mont-roig, em va dir que la primera vegada que havia vist una bandera estelada fou en aquell xalet. Naturalment

era abans de la Guerra Civil. En aquest període, va estar ocupada la casa per unes milícies republicanes. També ho fou la del Madriles. Aquí hi havia algun soldat estranger. Explicaven els parents que n'hi havia un que s'agenollava al terra i feia com si adorés el sol, s'ajupia. No podem saber mai si ho feia al sol o cap allà, cap a la Meca.

De la guerra també havia sentit explicar com el general Líster es va allotjar a ca l'Emilio Oli, produint-se dues situacions curioses. Una d'elles, és que un pagès del voltant un dia li va anar a oferir algun fruit o verdura dient-li que "*eran de franco*", que els hi regalava. El Lister va estar a punt de matar-lo allà mateix; sort que algun altre oficial li va explicar el malentès. Una altra era que una nit va tirar una bomba de mà a la bassa perquè les granotes no el deixaven dormir. Va rebentar la bassa⁴⁵.

Un mesos després, les tropes dels nacionals avançaven per la costa cap a Tarragona. La "*105 División del Cuerpo de Ejército Marroquí*", seguint la carretera nacional N-340, després de l'ocupació de Tortosa, passant pel Perelló i l'Hospitalet de l'Infant, en dues jornades van arribar, el 14 de gener de 1939, a Cambrils. Al poble, hi entrarien el dia 15 les tropes de la "*Primera Agrupación de Infantería de la División 13*". Venien de Móra i Falset, passant per Pratdip; després van anar cap a Montbrió i Reus; "*iba en vanguardia la 4a Bandera de la legión...*"⁴⁶.

⁴² Aquesta urbanització formava part de la gran finca del mas del Taverner. La part de sota la via del tren es va urbanitzar cap a finals dels anys seixanta.

⁴³ Llegiu el text "Un tren atropella un ramat d'ovelles al terme de Mont-roig" publicat al web de "**Ressò mont-roigenc**" el 8 de gener de 2018.

⁴⁴ Del Ramon Madriles Junyent, casat amb Carme Pujals Tost (cosina germana de la meua àvia materna, Dolors Ferratjes Tost).

⁴⁵ Aquestes anècdotes també les explica Ferran Jové en el llibre "Estudi Onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp" (Ajuntament de Mont-roig, 1999), a la pàg. 363.

⁴⁶ "La batalla del Ebro (Asedio de Tortosa... ocupaciones de Falset, Montblanc, Valls, Reus y Tarragona (1938-39)" de Luis M. Mezquida y Gené (Diputació de Tarragona, 1970), pàg. 178 i 175.

De xiquet, en aquells llargs estius, quan jugàvem i ens banyàvem no sabíem d'aquells temps de guerra. Aquelles anècdotes que havíem escoltat dels masos del voltant ens semblaven de temps molt llunyans. Eren, tan sols, d'uns vint-i-cinc anys abans. Amb el pas del temps, alguns les vam començar a trobar prou properes. El final del franquisme, aquells primers anys setanta, ens duia intel·lectualment als seus inicis.

“Vinyes verdes vora el mar...”. Recordo com, en alguns camps dels Prats, a cal Beate, per exemple, havien fet en paral·lel a la mar, dues petites dunes d'arena per impedir que a les llevantades l'aigua de la mar entrés als camps conreats. Crec que en deien “fer trinxera”. A continuació d'aquesta, en algun cas, hi havia una o dues fileres de ceps; cosa que em sorprenia molt. Sí, eren “vinyes verdes vora el mar, / verdes a punta de dia, / verd suau cap al tard...”, com deia Josep Maria de Sagarra.

A la vora de la platja hi havia atzavares, aquelles plantes feréstegues plenes de punxes. A l'inici de l'estiu vèiem com florien els seus pals de ballarí, aquella tija que s'enlaira dos o tres metres amunt. De les seves petites branques horitzontals neixen, en el seu extrem, grups de flors d'un captivador color groc verdós. L'atzavara quan mor ofereix un esclat de constel·lacions grogues, brillants i captivadores. Ha viscut uns vint-i-cinc anys per aconseguir aquell moment, que durarà tan sols uns mesos. De les seves flors cauen al terra les llavors que permetran l'inici d'un nou cicle vital⁴⁷. Quan un estiu es esplendorós de pals de ballarí els pagesos diuen que és un bon presagi. Aleshores, sovint, concentra al seu voltant un eixam de mosquits i a la tardor hi haurà una bona collita d'olives⁴⁸. Aquella tija llenyosa que sorgeix del bell mig de l'atzavara està atapeïda de fibres entortolligades, la qual cosa fa que fos molt preuada com a bigues pels sostres dels petits masos que s'escampaven pel terme. També les punxes que culminen les fulles de les atzavares servien d'agulles per cosir sacs o borasses o, quan menjaven caragols, per treure'ls de la seva closca.

Els xiquets de l'entorn de l'*Apeadero* recorriem la platja, amunt i avall, cap a Rifà i els nius de metralladores o cap a la Porquerola (sovint no hi arribàvem, quedava un xic lluny). Sempre trobàvem alguna cosa curiosa que havia tret la mar. Els grans de casa ens explicaven que feia anys, potser cap als quaranta, hi havia hagut un important naufragi i que la mar llençava a la platja les coses més diverses: roba, llençols... Al cap d'uns dies la guàrdia civil de Cambrils va passar pels masos i xalets a demanar que els hi donessin. Una de les coses que trobàvem (i aleshores trobàvem misterioses) era el que anys després vam descobrir que eren aquell petit tros rodó de llauna a la manera d'un anell que es trenca (o pot trencar-se) a l'obrir una llauna de refresc. Jo, aleshores, encara no recollia arrels de canyars; la influència *mironiana* va venir anys més tard.

Un dia de l'estiu del 1964, gairebé davant mateix del xalet, vaig trobar un tub de plàstic d'un pam de llarg; tenia un tap que permetia treure un paper que hi havia a l'interior. Era de la Creu Roja holandesa i hi havia un text en holandès, anglès, francès i espanyol.

⁴⁷ En alguns quadres de Miró dels anys vint hi punta aquests pals de ballarí; el primer és a “Terra llaurada” (1923-1924). Aquest quadre també representa en l'obra de Miró el final d'un cicle i l'inici d'un altre posterior; com a la pròpia atzavara i ell seu pal de ballarí. Aquesta ha estat la tesi central del meu llibre “Joan Miró i Mont-roig: Pal de ballarí (1911-1929)” (Arola Editors, 2012).

⁴⁸ Curiosament Miró en el quadre “Diàleg d'insectes” (1924-1925) hi posa uns insectes volant o mirant un pal de ballarí, que s'alça majestuós a la part esquerra del quadre.

Començava: *“En el mes de marzo de 1964, este tubito fue arrojado al mar, junto con muchos otros, desde un buque petrolero de la compañía Shell...”*. Deia que ho havia enviat una nena holandesa i que si volia podia envia-li una postal dient on l’havia trobat i, també, una altra a la Creu Roja holandesa. Era una d’aquelles meravelloses casualitats que et passa algun cop a la vida. Un vaixell llença al mar una munió de tubs en ple Atlàntic i un d’ells, per algun camí celeste, fa cap a la platja davant de casa.

No sempre la mar et duia coses curioses, també sovint omplia la platja de quitrà. Aleshores molts vaixells netejaven els seus dipòsits mar endins. Si no tenies cura quedaves empastifat. Al tornar a casa calia netejar-se amb petroli; encara recordo la seva fortor.

La mar de l’estiu era normalment plàcida, gairebé no hi havia onades. Els pares ens deixaven normalment anar sols a la platja. Cap a les dues del migdia entrava la garbinada, un ventet fresc de mar endins que venia de l’Hospitalet (del sud-oest); aleshores s’aixecaven una mica les onades. Algun dia feia serè, el fort vent també dit mestral; aquest era un vent sec i fred del nord-oest. Sabíem que aquell dia no podíem jugar amb pilotes, doncs tot d’una se les enduia el vent ràpidament mar enllà. Aquell dia la mar era una immensa planura, l’aigua estava freda, molt freda, i era d’un blau meravellosament intens. Cap a finals d’agost i setembre teníem algun dia de mala mar, d’altes onades. Era quan més en fruíem; saltàvem amunt o ens submergíem per deixar-les passar per damunt... Sí, algun cop ens rebotava cap enfora.

Al setembre, vèiem com creixien aquells plomells blancs que culminen les canyes de la vora de la platja. Feien goig. Els pagesos saben que, quan són alts, el proper hivern serà fred.

PLATGES DE MONT-ROIG (4): DELS PRATS A LA PLANA DELS PENYALS

05-04-2018

Crec que fou l'estiu de 1962 quan va començar a canviar aquella zona costanera que va del barranc de Rifà a les ruïnes de Miramar. Es va crear el primer càmping, el "Playa Mont-roig"; després vindrien "El Torreón del Pirata" (més tard, "La Torre del Sol"), el "Marius" (després "Els Prats")... les urbanitzacions. Uns anys abans, a finals dels cinquanta, a la Plana dels Penyals s'iniciava un gran projecte d'urbanització que l'anomenarien "Miami".

Si unes dècades enrere vèiem com el contraban era freqüent a les platges de Mont-roig⁴⁹, en els darrers temps ho han estat els desembarcaments de droga. Jo vaig viure un d'aquests casos. Fou el divendres 28 de juliol de 2006. El "Diari de Tarragona" de l'endemà titulava: "*Decomisada una lancha planeadora y 60 kilos de hachís*". Era una nit fosca, tres dies abans, el 25, havia sigut lluna nova. En aquella foscor, tot d'una sents sorolls estranys, veus un camió de grans dimensions al camí a tocar de casa, albiures una munió de persones amunt i avall pel camí que du a la platja i vas escoltant els cops dels fardells en ell moment de caure a la caixa del camió... Passa el temps. No saps què fer. El lloc és tan inconcret que no pots avisar ningú. I, al cap d'una bona estona, veus senyals de llanternes als camins del voltant, com donant el vist-i-plau a la ràpida sortida. En un moment, tot va quedar en una estranya tranquil·litat; era un silenci estrany. Et quedes sense poder dormir. Ja de matinada, un parell d'hores després, un altre soroll t'inquieta. És el de la màquina que neteja la platja; ve del càmping Màrius (ara càmping Els Prats). Des de casa, veus els seus focus il·luminant la platja. De cop s'atura. Ha trobat una gran llanxa abandonada a l'arena. Es queda immòbil una bona estona. Deuen ser les sis del matí. Al cap d'una estona, arriben els policies municipals. Més tard, ja cap a les nou, tot aquell indret s'omple de mossos d'esquadra i guàrdies civils. Durant varies hores escorcollen el canyar, els matolls. Deuria ser aleshores quan van trobar els seixanta quilos de haixix de què parlava el titular del diari. Aquell diari deia que havien trobat "*una embarcación semivolcada, concretamente una planeadora de 10 metros de largo y cuatro motores... Esta no es la primera vez que en este punto... se detectan lanchas utilizadas para el tráfico de estupefacientes...*".

Al cap d'un parell de dies, i següents, vam començar a veure algunes persones amb una presència estranya. Una parella d'homes, ben vestits, passejant per la platja a tocar del canyar, com esguardant alguna cosa. En un primer moment, penses que potser siguin d'obres públiques, de Tarragona; aquells que, a vegades, ronden per la platja observant si s'han fet edificacions irregulars. Mentres, nosaltres passejàvem pel batent mirant-los de reüll. Tot d'una s'aturen, entren al canyar i agafen un paquet. Donen mitja volta i se'n van cap al camí que els allunya de la platja. Un altre dia s'atura un cotxe a tocar de casa, al mig del camí; surt un home jove i s'encamina decidit a una mena d'amagatall sota un pilar del que havia estat anys enrere cal Beatet. Treu un altre paquet, puja al cotxe i marxa ràpidament. Llegint documentació sobre aquests casos de desembarcament de droga sembla que, a alguns dels ocasionals col·laboradors, els paguen amb un paquet de la mateixa droga. Com que és perillós endur-se-la al mateix moment, l'amaguen pels voltants fins que poden anar a recollir-la.

⁴⁹ Vegeu el meu text "Platges de Mont-roig (1): contraban, corsaris i submarins", publicat al web de "Ressò mont-roigenc" el 26 de gener de 2018.

Segons he pogut saber per la premsa, dos anys després, la nit del 14 de maig de 2008, hi va haver un altre desembarcament. Aquest cop deia que fou davant de “Casa Ortiz”, una mica més enllà de casa, tocant al càmping. La guàrdia civil va enxampar-los amb 2.850 quilos de haixix. El dia 10 havia sigut lluna nova.



El primer plànol detallat de la zona costanera de Mont-roig que he trobat és del 1919: “Mapa planimètric de Mont-roig”. Explica que són “Los trabajos de campo fueron ejecutados por los topógrafos D. Pedro Smith y D. José Alia en el año 1919”. Fou un encàrrec del Servei Geogràfic de la Mancomunitat de Catalunya⁵⁰. Comparant amb d’altres indrets del terme municipal, es pot comprovar com la franja costanera era poc habitada, s’hi veuen pocs masos. Alguns són citats pel seu nom: “Casa del Moso” (tocant a Rifà) i “Casa de José Antonio Aleu” (més o menys on ara hi ha el càmping Els Prats). Més avall trobem la “Torre del Telégrafo”⁵¹ que correspon a la que encara hi ha al càmping “Torre del Sol”⁵². Ferran Jové, en el seu llibre, a la pàg. 403, diu “es la torre coneguda com del Reverter”, i cita el llibre “El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya (1872-1876)” (Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997) de Robert Vallverdú que, a la pàg. 225, escriu: “Aquests centre d’observació i comunicació escampats per tota la geografia tarragonina... (van permetre) observar la

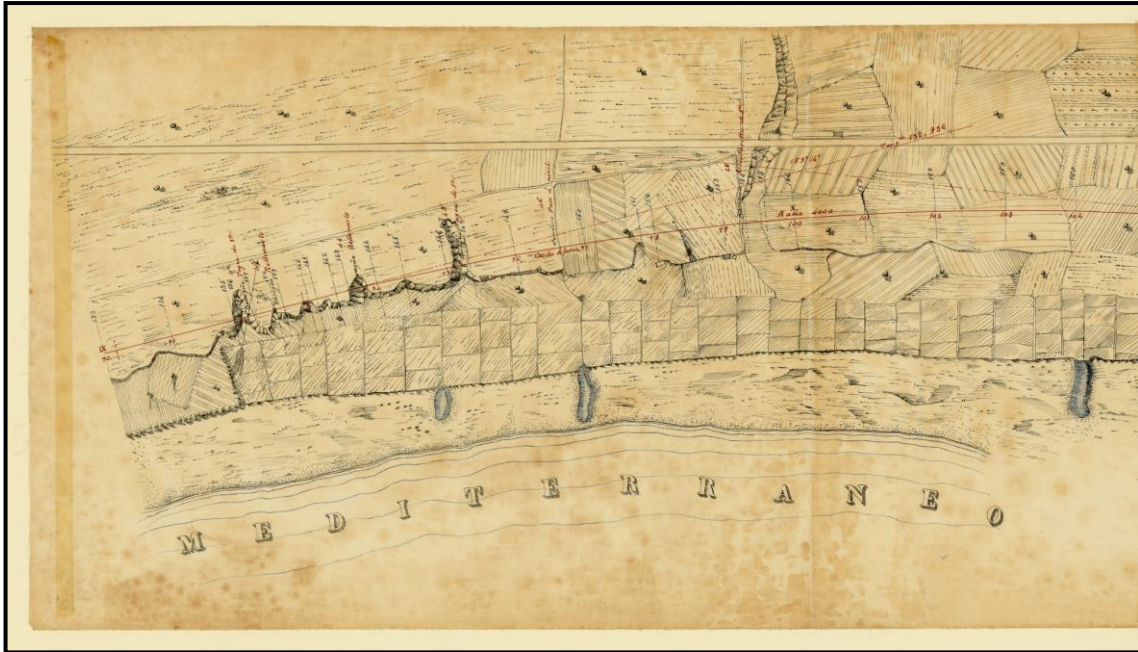
⁵⁰ Es pot consultar al web de l’Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. El vaig descriure amb detall al meu text “Mont-roig: Geografies, camins i viatgers (6)” publicat al web de “**Ressò mont-roigenc**” el 18 de maig de 2016.

⁵¹ A “**Ressò mont-roigenc**” núm. 12, a la pàg. 20, a la “Fitxa històrica” dedicada a Mont-roig, s’hi esmenta la “Torre del porquerol o del Telègraf, a mil cinc-cents metres al nord de les ruïnes de Miramar”.

⁵² Al principi es deia “Torreón del pirata”.

situació i el moviment de les partides carlines. Tenim constància de la construcció d'aquestes enormes torratxes a... Mont-roig...". Es refereix a la III Guerra Carlina (1872-1876). Aquesta Torre del telègraf formava part d'una de les tres línies de telegrafia òptica que va existir a Espanya. Anava de València a Barcelona i La Jonquera. Es va començar a construir el 1853. La part catalana d'aquesta xarxa va durar fins gairebé finals del segle XIX. Aquella torre és la núm. 49.

Gairebé a aquesta mateixa alçada de la Torre del telègraf, a la carretera nacional N-340, en aquell plànol, hi trobem la "*casilla de Peones Camineros*"⁵³.



Plànol des de (la dreta) càmping Els Prats al càmping La torre del sol

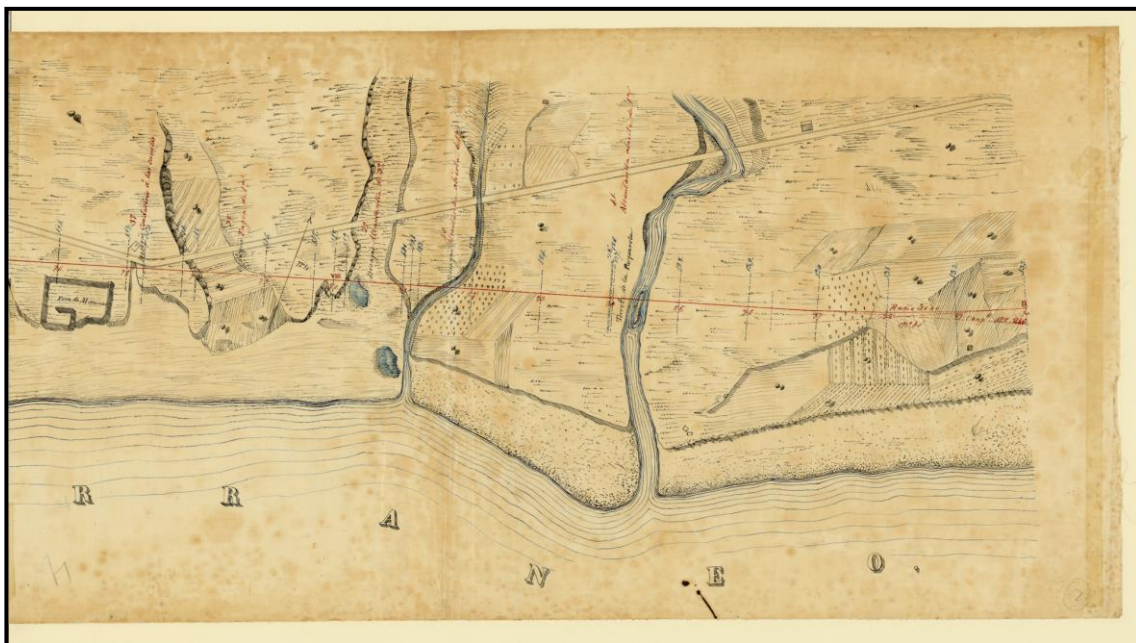
En aquells plànols de la construcció del ferrocarril (1865) veiem que des de la riera de Riudecanyes fins més o menys on ara hi ha el càmping Torre del Sol, hi ha, a tocar de la platja, aquelles parcel·les petites i quadrades on s'hi conreava l'arròs. Més a l'interior, com a mínim fins la carretera nacional, i fins l'actual càmping Els Prats, hi tenim diversos camps conreats. Més avall, tan sols trobem alguns camps conreats al voltant de l'Estany Salat. La resta, fins l'Hospitalet i cap endins, són terres ermes.

En aquell plànol del 1919, hi veiem que més avall del barranc de la Porquerola, i abans d'arribar a Miramar, hi figura un estany. Deu ser el que Ferran Jové anomena "*Estany del Bitxac*"⁵⁴. Explica que "*el Bitxac va fer una plantada d'arbres i una sembrada de cereals o llegums i que no va poder aprofitar res perquè li va entrar l'aigua del mar i li ho va malmetre tot...*". En el plànol veiem com al voltant d'aquest estany hi ha un o dos camps conreats.

⁵³ La cita Ferran Jové a la pàg. 384.

⁵⁴ Pàg. 160.

Continuant per la costa hi trobem les ruïnes de Miramar i, una mica més avall, a l'Estany Salat⁵⁵, la construcció dita de "Maria Cristina". Sobre el primer, Ferran Jové esmenta que també se'l coneixia com la "casa dels lladres"⁵⁶. També he trobat aquesta denominació en una notícia del diari "El Imparcial", de Madrid, del 23 de juliol de 1882, en la qual s'hi esmenta que dues persones ingressen a presó "*por el delito de robo cometido en el ventorillo denominado Dels Lladres, término municipal de Montroig...*".



Plànol des de (la dreta) càmping La Torre del sol a Miramar

Aquells indrets del final del terme municipal, precedents dels molt conflictius del Coll de Balaguer, deuriem ser un xic perillosos; si més no, per la gent de fora vila que hi passava⁵⁷. He trobat una notícia del "Diario de Barcelona", del 27 de març de 1829, on es comenta, en el castellà administratiu d'aquella època, un fet delictiu que va succeir a l'Estany Salat. Diu: "*Que en virtud de provehido de catorce del corriente, hecho por S. E. la Sala del Crimen de la misma en méritos de la causa principiada por el Bayle de la villa de Monroig, y sigue en la actualidad el M. I. Sr. Baron de Juras Reales, ministro de la propia Sala contra Tomas Vila (a) Pistol, Juan Mendoz (a) Chin, presos en las reales cárceles de esta ciudad, y Pedro Abelló (a) Llebot, ausente vecino de la espresada villa de Monroig, sobre haber robado la Real mensagería y viajeros que iban en ella cerca el barranco llamado el Estany Salat, en la mañana del ocho de enero del año prócsimo pasado. Se cita, llama y emplaza al referido Pedro Abelló (a) Llebot, por primero y último edicto, para que dentro el termino de treinta días contaderos desde el de su publicación en adelante, comparezca en las Reales cárceles de esta capital, á efecto de defenderse de la culpa que le resulta en dicha causa, pues de lo contrario se seguirá la misma en su rebeldía hasta sentencia definitiva, acusándole no obstante su contumacia. Y para que sea notorio y llegue la noticia del mencionado Pedro Abelló (a) Llebot, mando S. E. dicha Real Sala espedir el presente pregón o edicto; que se publique y fije en los parages públicos acostumbrados de esta ciudad y*

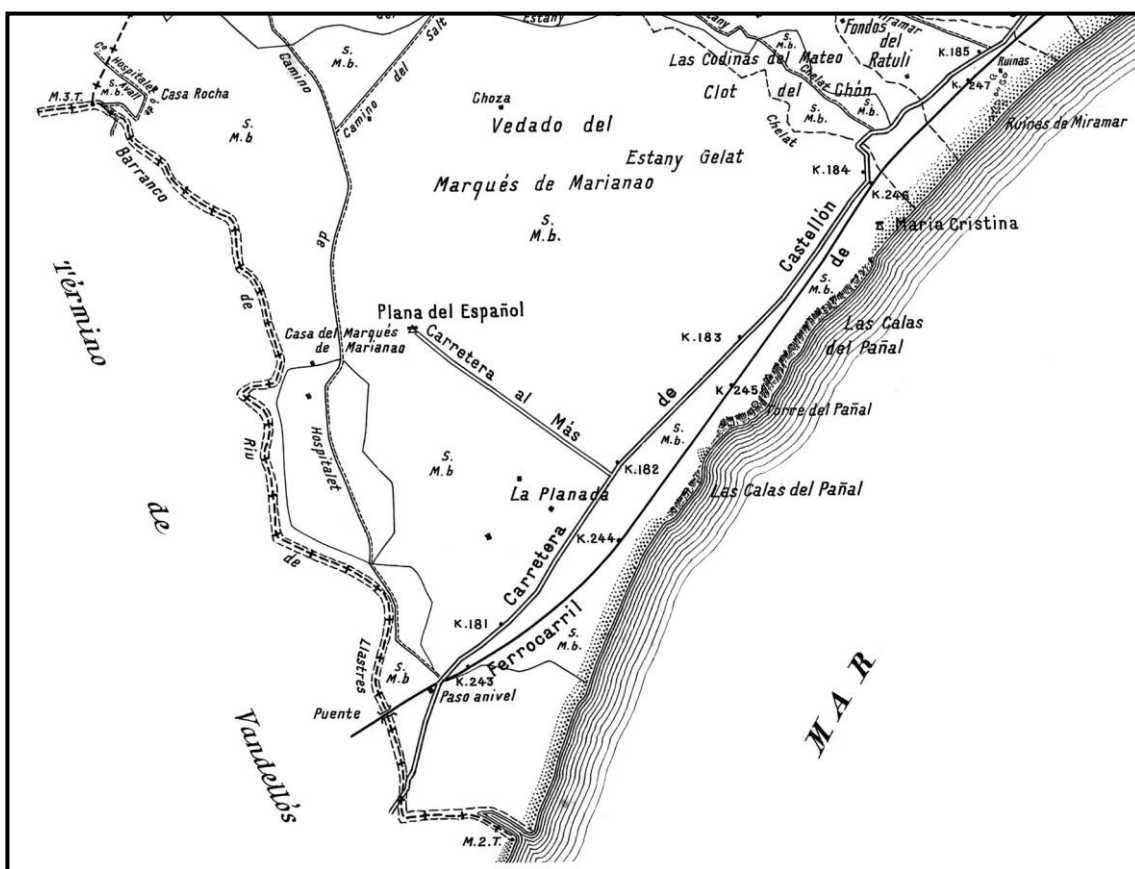
⁵⁵ Ferran Jové també l'anomena "Estany Llong" (pàg. 303).

⁵⁶ Pàg. 300.

⁵⁷ Vegeu el meu text "Mont-roig: geografies, camins i viatgers (1)", publicat al web de "**Ressò mont-roigenc**" el 28 de desembre de 2015.

que se inserte en el periódico de la misma. Dado en Barcelona a veinte y tres de marzo de mil ochocientos veinte y nueve. El Conde de España...”. Aquell dit “bayle” era el batlle, l’alcalde de Mont-roig.

Sobre aquell indret dit “Maria Cristina”, que com podem concloure no deuria existir en aquell 1829 del fet anterior, Ferran Jové explica que era “una antiga casilla de carrabiners... a la vora de la platja, just a migjorn de l’estany Salat, entre la via del tren i la platja. La van tirar a terra fa molts anys...”⁵⁸. Sobre l’Estany Salat: “ja fa molts anys, en una extraordinària marea de migjorn va pujar tant la mar que l’aigua salada va sobrepassar la via i la carretera i inundà un oliverar que hi havia. Asseguren que la salabor de l’aigua de mar va matar molts olivers i un eucaliptus molt gros que hi havia...”.



Per damunt de la carretera, a l'alçada de l'Estany Salat, en aquell plànol del 1919 hi trobem el "Clot del Chón", que correspon al "Clot del Xon" citat per Ferran Jové⁵⁹. “És la mateixa depressió que... forma l'Estany Salat, a l'extrem nord de la Planada... Tota la clotada formava part del Vedat del marquès de Marianao i malgrat que no hi podien entrar amb el ramat, ho feien alguna vegada aprofitant les migdiades dels guardes perquè s'hi feia una herba de la mar que agradava molt a les bèsties...”. Aquest vedat era del americano Salvador Samà Torrents, un d'aquells catalans de Vilanova i la Geltrú que marxà a fer fortuna a l'illa de Cuba; era el propietari del Parc Samà de Cambrils⁶⁰.

⁵⁸ Pàg. 318.

⁵⁹ Pàg. 506.

⁶⁰ Salvador Samà Torrents (Barcelona, 1861 – Barcelona, 1933), marquès de Samà, de Marianao i de Vilanova i la Geltrú. Diputat liberal a Corts (com el marquès de Mont-roig Antoni Ferratges Mesa),

Aquesta part final del terme de Mont-roig, des de temps antics, havia estat gairebé deserta; eren terres ermes. Era l'entrada al Coll de Balaguer, uns indrets allunyats i difícils. Escriu Antonio Ponz en el llibre *“Viaje de España, en que se da noticia de las cosas más apreciables, y dignes de saberse, que hay en ella”* (1788)⁶¹: *“desde Tortosa hasta Cambrils sería un verdadero desierto de quince horas, si no fuera por el corto lugar del Perelló... El día siguiente fui a comer a una Venta, que llaman el Hospitalet junto a un castillo antiguo, atravesando antes el famoso Coll de Balaguer... en tiempos pasados un paso muy peligroso de ladrones, y aun los Moros acechaban, y asaltaban de cuando en cuando a los pasajeros, escondiéndose en ciertas ensenadas del mar. En este siglo se ha hecho un fuerte con competente guarnición: así no hay estos riesgos... Desde el Hospitalet hasta Cambrils hay tres horas de camino... se ve un fuerte antiguo abandonado en la orilla del mar, y luego empieza un territorio bien cultivado de árboles...”*. El “fuerte antiguo” es Miramar.



Plànol dels voltants de l'Estany Salat

En aquell plànol del 1919 trobem que una àmplia zona delimitada per llevant pel “camino de la Pauma Negra al Estany Chelat”, pel nord pel “camino del salt del Tony” (que limita amb les terres de la partida anomenada el Casalot), i per ponent pel riu Llastres. La Pauma Negra són les terres on ara hi ha el Bonmont. Aquell “Estany Chelat” òbviament és l'Estany Salat⁶². Sobre aquell “Tony” veiem que era el nom d'un mas d'aquell indret. Tota aquesta extensió ve definida com “Vedado del marqués de Marianao”. És el que ara es coneix com Miami. A la part superior hi tenim una “choza”.

alcalde de Barcelona 1905-1906 i 1910-1911. Era el propietari dels terrenys del que seria el Parc Güell de Barcelona; els va vendre el 1889 a Eusebi Güell.

⁶¹ En el volum XIII, de la pàg. 162 a la 164, descriu el recorregut per les nostres contrades.

⁶² Qui pugui tenir dubtes sobre la denominació de “Chelat”, “Gelat” o “Salat” pot consultar el text de Miquel Anguera “Beatet” en el seu article “L'Estany Salat de Mont-roig”, publicat en aquest web de “**Ressò mont-roigenc**” el 27 de novembre de 2015. O, també, l'acuradíssima reflexió de Ferran Jové en el seu llibre “Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp”, a la pàg. 446. En aquell mateix plànol del 1919 podem veure que tant al camí com al barranc se'ls anomena “Chelat” i que la partida diu que és “Estany Gelat”.

A la part central, i a mig camí de la mar, la “casa del marquès de Marianao”. Allí s’hi allotjava el marquès quan hi anava de cacera. A aquest indret se l’anomena “Plana del Español”, i més cap a la mar: “La Planada”. A la platja hi ha “Las calas del Pañal”; i, al seu bell mig, la “Torre del Pañal”. Bé, no és ni “Plana del Español” ni la “Torre del Pañal”. Un altre cop haurem de seguir les indicacions de Ferran Jové: “(Els Penyals) es refereixen als penya-segats que ha anat formant el batre secular de la mar brava... entre Miramar i el riu de Llastres. Antigament eren anomenats amb l’article salat: Espanyals”⁶³. I de “Espanyals” deriven “Español” i els “Pañals”. Així doncs, haurem de parlar de la Plana dels Penyals.

He trobat una notícia en el “Diario de Tarragona”, del 15 d’octubre de 1889, on s’anuncia la subhasta “de la finca núm. 1087 del inventario... la cual constituye un terreno yermo para pastos, sito en la partida denominada Planada dels Españols... procedente del común de vecinos... de extensión superficial 384 jornales estadísticos, hallándose atravesada por el ferro-carril... la subasta tendrá lugar... el 16 de noviembre próximo...”. Més o menys, un any més tard, el diari “La Provincia” de Tarragona, del 14 de desembre de 1890, informa que el marquès de Marianao “acaba de comprar una finca en el término de Montroig, lindante con el del Hospitalet, de extensión superficial de unos mil jornales...”. Un altre cop el “Diario de Tarragona”, del 5 d’abril de 1891, publica una altra subhasta de la mateixa finca (1087), també un terreny erm de 384 jornals; deu ser la mateixa que la de la primera subhasta. Diu que la creua la via del tren i afegeix: “lindando al Norte con la carretera de Valencia, al Sud con el mar Mediterráneo, al Este con el Estany Salat, y al Oeste con el rio Lastres...”. Informa que la subhasta es faria el 4 de maig.



Plànol de la costa de la Plana dels Penyals després de l’Estany Salat

A “La Vanguardia”, del 7 de setembre de 1901, es comenta una subhasta d’unes finques del terme de Mont-roig “pertenecientes al Estado”. Tres són adquirides pel “reverendo don Francisco Camps Bagué, en representación del señor marquès de Marianao”.

⁶³ Pàg. 384.

El 30 de gener de 1910 el “Diario de Tarragona” publicava que l’11 i 12 de juliol de 1909 hi havia hagut un “*voraz incendio iniciado en el paraje... llamado La Planada, vedado del señor marqués de Marianao...*”. El jutge municipal de Mont-roig demanava que es presentessin testimonis d’aquest fet. Diu que la guàrdia civil de l’Hospitalet van anar a socórrer.

El 20 de maig de 1911 el diari “El Restaurador (Diario de propaganda católico-social y de Avisos)” de Tortosa informa d’una subhasta per embargament d’unes finques dels germans Elvira, Encarnació, Emilia, Pere i Josep Virgili Mañé. A més d’un edifici a “*la Aldea de Hospitalet*” hi havia una finca a “*la Plana dels Espanyols, lindante al Norte, al Sur y al Oeste con el Sr. Marqués de Marianao y al este con el mismo y Agustín Domenech, plantada de olivos, algarrobos, algo de viña y maleza con una casa de planta baja, piso y cisterna, de superficie toda la fina de diez hectáreas, noventa y tres áreas...*”.

Ferran Jové explica sobre el Vedat del marquès de Marianao que “*hi sojornava temporadas de vacaciones, sobretot hi feia estades per a la cacera, i el tenia vigilat constantment per dos guardes que no hi deixaven entrar ni els pastors*”⁶⁴. Un d’aquests guardes, deuria ser a la primeria, es deia Sanç de cognom i va donar nom a una “casilla” que hi havia al Clot del Xon per vigilar la part de llevant del vedat⁶⁵. Un altre era el Niceto; aquest tenia una “casilla” a l’altre extrem, cap al sud. Ferran Jové ens diu que a aquest Niceto un cop va rebre una munió de bastonades d’uns caçadors de Vandellós que l’acusaven d’enverinar un dels seus gossos; el van deixar enmig d’un coscoll pensant que l’havien mort. No va ser així. I quan es va recuperar va denunciar els seus agressors. Continua dient que uns anys més tard el van trobar mort d’un tret. No es va saber qui havia sigut fins passat el temps quan un dels carrabiners de la “Casilla de Maria Cristina”, a l’Estany Salat, va confessar a punt de morir que havia estat ell. Però es va endur a la tomba els motius⁶⁶.

Al diari “La Cruz : diario católico” de Tarragona, del 5 de novembre de 1922, publicava: “*En el término municipal de Montroig, en la partida de La Planada, por la guardia civil ha sido encontrado el cadáver de Pedro Aragonés Toda (a) Aniceto guardia jurado del vedado de caza del marqués de Marianao. Presentaba una herida de arma de fuego cargada con perdigones en la cabeza. El cadáver ha sido hallado contiguo a la puerta de la casa donde vivía el guarda solo y parece que el hecho sucedió por la mañana de ayer. Nada se sabe del agresor o agresores*”.

El “Diario de Tarragona” de l’endemà detallava minuciosament: “*Pedro Aragonés Toda*⁶⁷ *era un hombre de setenta años, que llevaba de servicio de guarda particular jurado en la finca más de treinta años; estaba viudo desde algunos y hace pocos meses falleció su único hijo sin descendientes, y la viuda de éste se separó, quedando sólo el guarda, habitando, como siempre, la casa que aislada en el centro del vedado existe y a unos tres kilómetros de la casa que habita el segundo guarda... La víctima, como celoso en el cumplimiento de su deber, raras veces dejaba su puesto. Pero el sábado*

⁶⁴ Pàg. 319.

⁶⁵ Ferran Jové, pàg. 448.

⁶⁶ Pàg. 355.

⁶⁷ En el cens de 1911 consta que tenia cinquanta-vuit anys, que sabia llegir i escriure, era pagès i vivia a las “Afueras”. També, que tenia un germà de nom Joan de quaranta-vuit anys, que era fuster i vivia al carrer Major núm. 53.

último, por asuntos particulares, estuvo en esta capital, regresando a Hospitalet en el tren que sale de esta a las doce menos cuarto. Sobre las tres o tres y media se dirigió a la casa, sin que desde aquella hora se conozca dato alguno de lo que hiciera y de lo que le pudiera ocurrir. Al siguiente día, domingo, a las siete de la mañana, la pareja de la guardia civil, pasando la visita reglamentaria a las casas de campo, encontró el cadáver del infortunado Pedro Aragonés en el zaguán de la casa entre un gran charco de sangre. Avisadas las autoridades, éstas pudieron comprobar, siguiendo el reguero de sangre, que había sido herido frente a la casa, desde un pequeño matorral, que conservaba huellas del arma homicida, y a unos ocho pasos de distancia se le había descerrajado un tiro de perdigones, que dio de lleno en la cabeza de la víctima, la cual, tambaleándose, fue a caer muerto dentro de la casa. El asesinato debió de ser cometido sobre las siete de la tarde del sábado, cuando acababa de cenar el interfecto, que debió de salir, después, a la puerta a tomar el fresco, dejando un porrón con vino en uno de los escalones de acceso. El móvil seguramente no fue el robo, pues nada se observó en la casa indicada de que hubiese penetrado en ella personas extrañas, y hasta ahora se desconocen los asesinos...”. De tant en tant em sorprèn trobar en alguna crònica de diaris antics un relat tan acurat sobre alguns fets delinqüents. La descripció anterior és tan precisa que gairebé sembla que sigui una narració en directe. En algun moment penso recuperar textos sobre algun dels assassinats més famosos que hi va haver a Mont-roig, ja fa més de cent anys.



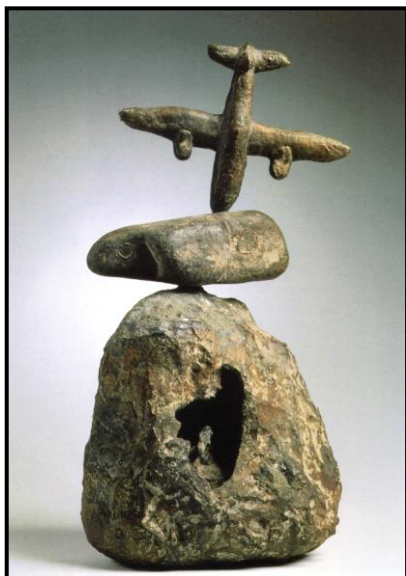
Plànol de la costa de la Plana dels Penyals arribant al riu de Llastres

Continuant amb la descripció d'aquella partida de la Plana dels Penyals, del vedat del marquès de Marianao, Ferran Jové ens parla de dues coves: la del Roure i la del Flabiol⁶⁸. Diu que són unes balmes, la primera cap a la part septentrional del barranc de l'Estany Salat i la segona a tocar del riu Llastres. Estaven ben endreçades i servien per descansar quan el marquès anava de cacera. A la primera, fins i tot hi havia unes taules i uns bancs.

⁶⁸ Respectivament, pàg. 442 i 255.

Més o menys per aquests anys Joan Miró, des del seu mas, feia excursions en bicicleta. Sabem que anava sovint a Cambrils, al port. També ho feia cap a la part meridional del terme de Mont-roig; ell mateix m'ho explicava en el meu documental "D'un roig encès: Miró i Mont-roig" (1979): *"Quan els diumenges anava d'excursió a peu o amb bicicleta, sovint anava des de casa fins a l'Hospitalet de l'Infant. Abans d'arribar-hi havia el Vedat del Marqués de Marianao, on s'hi feia casera. Recordo molt be que, de tan en tan, els conills creuaven la carretera..."*. Els caçadors de Mont-roig expliquen que temps enrere, quan s'apropaven al barranc de l'Estany Salat, començaven a veure conills i llebres córrer per aquella planura erma i deshabitada. Aquells animals, conills o llebres, continuaran acompanyant Joan Miró, en alguns dels seus quadres, en anys posteriors. Per exemple, és el motiu principal de "Paisatge (La llebre)" de 1927. Fins i tot sembla pintar-hi la trajectòria que descriu l'animal. *"La llebre, la vaig veure. Va ser a Mont-roig. Una llebre que corria per la plana mentre el sol es ponia. La vaig veure que corria a tota velocitat. Hi havia una espiral: anava cap al sol, cap a l'infinit. El sol, és aquesta flama groga. Ho vaig veure, això: és el xoc d'una visió dels ulls..."*⁶⁹.

D'aquell mateix any 1927 he trobat una notícia ben curiosa sobre aquells indrets. És d'un aterratge d'emergència d'un avió. Diu el "Diario de Tarragona", del 15 de juny de 1927: *"En el punto conocido por Plana del Español, término municipal de Montroig aterrizó otro avión militar que procedente de Madrid se dirigía a Barcelona. Resultaron ilesos el capitán Ibáñez y el soldado mecánico. El aparato quedó estropeado, cuidando de su custodia una pareja de la benemérita"*. Eren dos avions que havien sortit del aeròdrom de Cuatro Vientos de Madrid per acompanyar l'avió italià del marquès de Pinedo que tornava cap a Itàlia després de fer un important vol transatlàntic. Dos dies abans de l'esmentada notícia, el 13 de juny, un d'ells va caure a Botarell quedant totalment destrossat però salvant-se el capità i el mecànic. L'altre, és el que va caure a Mont-roig.



Aleshores no era gaire normal veure volar avions. El propi Joan Miró comenta com veia un avió pel cel de Mont-roig: *"l'avió Tolosa – Rabat, que volava pel damunt nostre un cop a la setmana..."*⁷⁰. Ho comenta tot explicant els elements de què consta el seu quadre "Paisatge català (El caçador)" (1923-1924). *"Representat en el quadre per la roda de l'hèlix, l'escala i dues banderes, la francesa i la catalana..."*. Miró el situa a la part superior esquerra del quadre. Aquest era un dels avions postals de la línia "Poste Aérienne France-Maroc" que anaven de Tolosa de Llenguadoc (França) a Rabat. Es va inaugurar l'1 de setembre de 1919. Feia escales a Barcelona, Alacant i Màlaga. Fou la primera línia regular que sobrevolava Espanya. Curiosament, a partir del 1926, aquest vol el faria Antoine de Saint-Exupéry, el famós autor del llibre "El petit Príncep". Hi ha una escultura de Miró, "Personnage et oiseau" (1966), coronada per un avió ("l'oiseau"), que ben bé podria fer referència a aquell avió i a Saint-Exupéry.

⁶⁹ "El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard", pàg. 56.

⁷⁰ "Carnets catalans" de Gaëtan Picon, Edicions Polígrafa, 1976, pàg. 65.

Baixem a terra. Ferran Jové esmenta que a la part final del terme de Mont-roig, gairebé tocant a l'Hospitalet, hi havia el mas de Pallejà⁷¹. A la part de la platja d'aquesta gran finca hi havia un considerable pinar d'on en sobresortia un d'especialment gran i majestuós: era "lo Pi alt"⁷².

El 1952, un barceloní Marcel·lí Esquius (1897-1970), va comprar l'antic vedat de caça de l'americano marquès de Marianao. En endavant, aquella Plana dels Penyals seria el nucli de Miami. El 1954 es va construir el primer edifici a l'actual plaça de Tarragona. S'iniciava una gran urbanització en el no res, en un immens espai de terres ermes. El "Diario Español" de Tarragona, del 4 de maig de 1956, publicava la notícia "El magno proyecto de urbanización de Miami-Playa": *"Miami-Playa" es el gran descubrimiento de nuestra "Costa del Sol"...*. Marcel·lí Esquius explicava: *"estamos urbanizando y explanando el terreno que ha sido dividido en parcelas... Le diré que sólo en una semana, se ha realizado en Zaragoza, la venta en firme de más de treinta parcelas... Ha sido de gran valor la colaboración prestada a nuestra primitiva idea por el gran arquitecto don Juan Zaragoza, que ha sido el alma de todas las creaciones..."*. Acabava el periodista: *"La realidad del éxito de "Miami-Playa" es ya indiscutible; un hombre de empresa ha contagiado de su fe a muchas personas que, en un plazo próximo, levantarán sus edificaciones modernas en uno de los lugares más bellos de nuestro litoral..."*.

Deuria ser per aquesta època, quan Marcel·lí Esquius ofereix algunes parcel·les a persones rellevants per veure si s'aconseguia atreure alguns compradors. M'ho comentava l'escriptor Joan Perucho: *"Vaig tenir un terreny a Mont-roig. Crec recordar que fou a l'inici d'allò que s'anomenà estranyament Miami. La persona que volia urbanitzar-ho va pensar que podria aprofitar el nom de Miró per fer promoció i va oferir-li... així com a diversa gent del seu entorn. Al tirar endavant la casa d'Albinyana, vaig vendre'l..."*⁷³. Joan Perucho es va comprar una casa a Albinyana (Baix Penedès).

L'1 de setembre de 1956, el "Diario Español" publicava: "Festival en la playa de Montroig": *"Para mañana Domingo día 2 de septiembre, se anuncia un gran festival en la playa de Montroig... con motivo de la bendición e inauguración de la Fuente Pública instalada en la Plaza de España – de la urbanización de aquella localidad... El acto estará presidido por el señor alcalde de Montroig José Savall... Con tal motivo se anuncian otros festejos, así como una audición de sardanas y concurso de baile"*.

En el mateix diari, el 20 de juliol de 1957, hi havia la notícia "Fiesta Mayor de Miami-Playa, en Montroig": *La playa Miami, del término municipal de Montroig, prepara su primera Fiesta Mayor desde que se está urbanizando. Los festejos se iniciarán, el próximo día 25, festividad de San Jaime, y en esa fecha se precederá a la inauguración de importantes mejoras, como es el paso subterráneo que salva la vía férrea y desemboca en la espléndida playa. Las fiestas comenzarán por la mañana con una gran traca, y a las nueve, en la Vecina localidad de Hospitalet del Infante, ya que en aquella zona de Miami Playa no existe aún capilla, se celebrará una solemne misa. Después de una selecta audición de sardanas se procederá a la colocación de la primera piedra del*

⁷¹ Pàg. 370.

⁷² Com tants altres casos, de castellanització i/o alteració per noms *estrangeritzats*, ara ha donat nom a una urbanització dita "Pino alto".

⁷³ Revista "**Ressò mont-roigenc**" núm. 42 (III trimestre 1992), pàg. 20.

gran restaurante residencia, cuya construcción se llevará a ritmo acelerado y contará con las máximas comodidades y adelantos modernos. El párroco de Montroig, Rvdo. don José Blas, bendecirá la primera piedra... Por la tarde se celebrarán numerosos festejos de carácter popular, selectos bailes e interesantes competiciones deportivas”.

El 25 d'octubre del mateix any, el mateix diari feia la crònica del viatge del general Franco des de Tarragona a València. Fa uns breus comentaris sobre el seu pas pels diversos municipis: *“Cambrils - que había erigido un arco triunfal -, Hospitalet del Infante, la urbanización Miami-Playa, engalanada...”.*

“La Vanguardia”, del 26 de juliol de 1960, comentava la inauguració del monument a Alexander Fleming, el descobridor de la penicil·lina. Explica que hi va assistir la vídua, Amalia Fleming. Hi van anar una munió d'autoritats i diu que la orquestra Eslava de Riudoms va interpretar els himnes espanyol i anglès. Acaba: *“Miami-Playa ofrecía un sugestivo aspecto, con profusión de banderas españolas en su amplia extensión y una gran concurrencia...”.*

El dimecres 5 d'abril de 1961, a la primera plana de “La Vanguardia”, una fotografia, de les quatre que hi havia, era del cardenal de Tarragona Benjamín de Arriba y Castro arribant a Miami per l'acte de la col·locació de la primera pedra de l'església dedicada a Santa Maria Magdalena. Duu el nom de la germana de Marcel·lí Esquiús. Es va inaugurar el 1964.

El 25 de novembre de 1969, el “Diario Español” publicava una àmplia notícia sobre un llamp que va caure a l'església produint greus desperfectes. Això es va produir cap a les deu del matí del diumenge 23. “Hizo caer la campana, destruyó una imagen del Niño Jesús y abolló un copón... Mossèn Josep Maria Franquet, rector de Mont-roig del 1959 al 1971) comenta: *“Lo más providencial es que cuando cayó el rayo nadie había en el templo... Si hubiera ocurrido poco después, con la iglesia llena de fieles, hubiera sido de pánico... Parecía como si hubiera pasado por ella un huracán...”.*

A “La Vanguardia”, del 14 de setembre de 1967, podem llegir una extensa notícia encapçalada amb “Notables posibilidades turísticas de las playas de Montroig. Está en estudio una campaña para dar a conocer las bellezas y excelencias de sus doce kilómetros de costa”. Deia: *“No cabe duda de que el turismo ha impulsado muchas zonas de nuestra provincia y dado fama a playas y trozos de litoral, antes prácticamente desconocidos... Desde los mismos alrededores de las playas de Cambrils hasta las primeras casas de Hospitalet se extienden las playas de Montroig. Hasta hace unos 10 años, las numerosas fincas de secano que se extienden entre la carretera de Valencia y el mar, estaban casi abandonadas y con escasos cultivos. Eran trozos de terreno donde crecía el olivo o el algarrobo, pero cuya cosecha no preocupaba a nadie por su improductividad. Recordemos lo que se llamaba desierto de Montroig, a lo largo de la carretera de Valencia, antiguo coto de caza del marqués de Marianao, cubierto de matorrales y algunos pinos desperdigados... De locos y visionarios fueron calificados los que adquirieron la Plana dels Espanyals, el antiguo coto de caza aludido, para montar allí un enclave turístico... En una comunidad de esfuerzos encomiable van a emprender una campaña de promoción de las playas de Montroig. Será instalada una Oficina de Turismo e Información en la villa: carteleras anunciando al viajero que se encuentra en Montroig y sus playas...”.*

Més enllà de la Plana dels Penyals, de Miami, passat el riu Llastres hi trobem el nucli de població de l'Hospitalet de l'Infant. Ja estem al terme municipal de Vandellòs. A mitjans dels anys seixanta, el grup d'adolescents estiuejants dels Prats teníem el costum, un cop a l'any, d'agafar un primer tren del matí al baixador de Mont-roig, a tocar de casa, per anar a l'Hospitalet. La nostra gran excursió estiuenca era tornar caminant per la platja; eren uns set quilòmetres. De tant en tant, quan la calor assetjava, ens banyàvem. Arribàvem a l'hora de dinar.

Sobre l'Hospitalet de l'Infant, aquella “*aldea de Hospitalet*” de què parlava aquell diari, recordo que els vells de Mont-roig deien que sols hi havia “peons caminers i aficionats als feixos”. Resumint: tan sols unes poques persones⁷⁴.

Addenda

Alguns dies a l'estiu, quan no anem a banyar-nos a la platja de la Pixerota, ho fem a la Platja Cristall de Miami. Des de fa alguns anys hi ha una cosa que em té encuriolit. Que jo sàpiga, tan sols en aquesta platja del terme municipal de Mont-roig s'hi poden trobar, quan la mar du al batent aquella abundor de pedretes, els captivadors “ulls de Santa Llúcia”. Uns cargols de mar de forma plana i lleugerament el·líptica, que tenen dues cares, una lleugerament marronosa i l'altra blanca, polida i amb una mena de dibuix que



recorda una espiral. Normalment fan entre 0,5 i 2 centímetres de llargada. Alguns diuen que són com un ull màgic. Sovint són emprats per fer arracades, penjolls o qualsevol altre ornament... També se'n diuen “ulls de sirena”. Després del bany, enlloc d'estirar-me a l'arena, passejo pel batent cercant aquestes meravelles que ens du la mar. A casa, m'acompanyen dins de petites ampolles de vidre.

“Tothom qui troba aquesta mena de cargol els recull, no els pot deixar abandonats i, fins i tot, quan en té dos o tres, li entra la fal·lera del col·leccionista. Llur visió és fascinant i llur tacte, semblant al del jaspi polit, d'una sensualitat refinada. Quan en trobeu un cap per amunt, mostrant la cara on hi ha dibuixada l'espiral, us sembla talment un ull encantat que estigui

implorant la vostra ajuda. Enmig dels mils i mils de granets de sorra, aquest ull esdevé ostensible com un crit diminut. A través del mirall de l'aigua, la distància i les mides esdevenen enganyoses i encara us inciten més a abastar-lo, si una onada no el capgira o no us l'arrabassa abans...”. És un fragment d'una narració de Josep Palau i Fabre (1917-2008), de “La llegenda dels ulls de sirena” que va escriure a Grifeu (Llançà) l'agost de 1969⁷⁵. Jo vaig tenir la sort de treballar gairebé un any, el 1993, amb Palau i Fabre preparant un llibre i un documental. Viu en el meu record.

⁷⁴ En aquell plànol del “Projecte de tren entre l'Hospitalet de l'Infant i Tarragona” (1865), de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, a més de l'antic hospital tan sols s'hi veuen unes quatre cases.

⁷⁵ El podeu trobar a “Contes despullats” (1983), Edicions del Mall, pàg. 35.